

**Історія медицини
як наука і предмет
викладання.**

Історія медицини

Загальна

в основу покладено поділ на епохи і періоди, прийнятий у загальній історії

Спеціальна (терапії, хірургії...)

викладається відповідними профільними кафедрами

Періодизація історії медицини

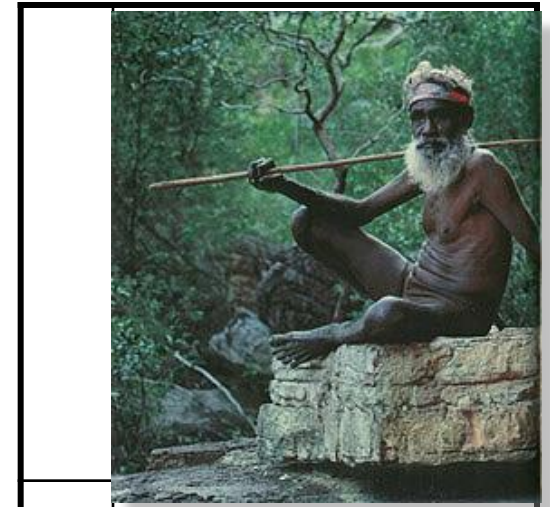
- **Історія медицини первісних часів.** Обіймає період від 3-х мільйонів років тому до 5-4 тисяч років до н. ери (виникнення держави, відкриття календаря і письма).
- **Медицина стародавніх часів.** Обіймає період від IV тис. до н.е. і до 476 р., коли впала Римська імперія.
- **Медицина епохи середньовіччя (5-17 століття)**
 - *раннє (5-10 століття)*
 - *середнє (11-15 століття)*
 - *епоха Відродження (16-17 століття)*
- Медицина 18 століття (**раннього Нового часу**).
- Медицина 19 століття (**пізнього Нового часу**).
- Медицина 20 століття (**Новітнього часу**).

Періодизація історії медицини України

- 1. Медицина первісних часів (до IV тис. до н.е.).
- 2. Медицина стародавнього світу (IV тис. до н. е.–VIII ст. н.е.).
- 3. Медицина епохи середньовіччя (IX–XVII ст.).
- 4. Медицина XVIII ст.
- 5. Медицина XIX ст.
- 6. Медицина XX ст.

Джерела вивчення історії медицини

- 1. Речові джерела (знаряддя праці, пам'ятники, кістки тварин та людей, медалі, монети).*
- 2. Письмові джерела (рукописи, друк, папірус, кераміка та ін.).*
- 3. Етнографічні джерела (обряди, звичаї, пісні, легенди, методи лікування).*
- 4. Спосіб життя сучасних племен, які живуть на рівні минулих епох.*
- 5. Фото-, фоно- та кінодокументи.*

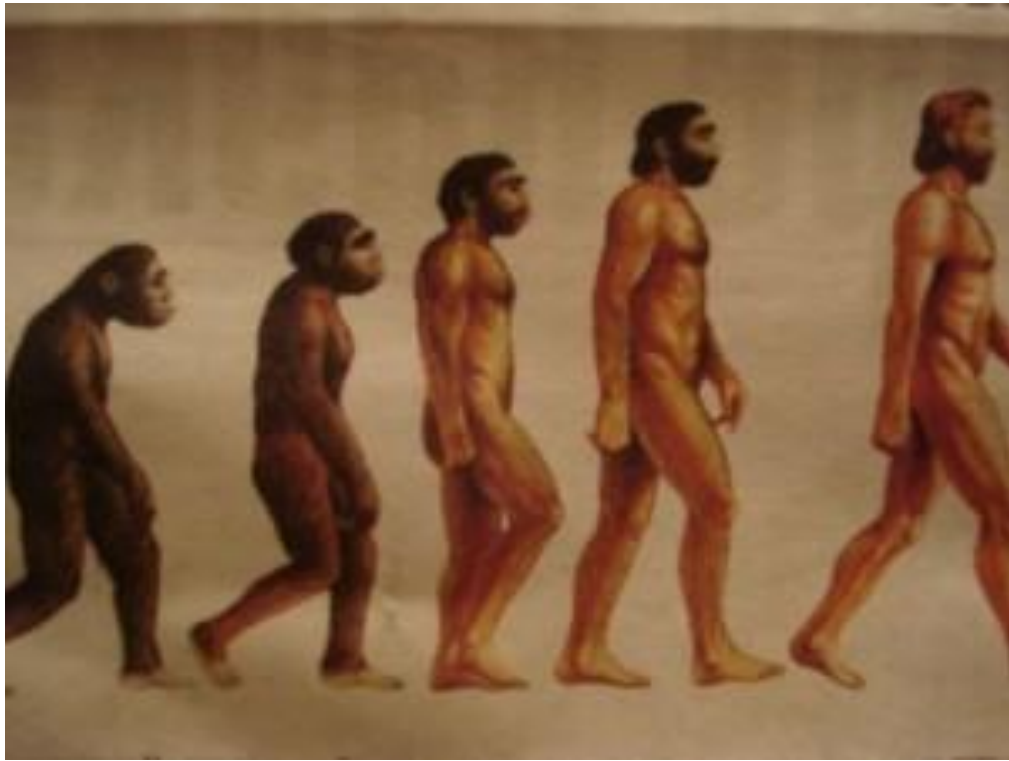
Аргументація необхідності знань історії медицини для лікаря

- Не можна уявити фахівця з вищою освітою, який не знає історії розвитку світових цивілізацій.
- Створення теоретичних постулатів завжди починається із вивчення попередніх теорій, їхнього розвитку, здобутків.
- Знання історії медицини допомагає уникнути помилок попередників і ґрунтуються на їх досвіді.
- Не може заслуговувати на повагу наука, що не має історичного коріння.
- Історія медицини є джерелом виховання подвижництва, гуманізму і милосердя.

Медицина первісних часів

- Обіймає період орієнтовно від Палеоліту (3 млн. років тому) до Неоліту (5 тис. років до н. е.).
- За цей гігантський період розвитку людина набула сучасних антропогенних рис, розвинула мову, мову різних народів.

Наука, яка вивчає питання проблем взаємодії між людиною, соціумом та культурою отримала назву - [антропосоціогенезу.](#)

Антропосоціогенез - це процес становлення і розвитку людини, як соціальної істоти суб'єкта свідомості і діяльності, частина біологічної еволюції, яка призвела до появи виду *Homo sapiens*.

Еволюційна теорія Чарльза Дарвіна (трудова теорія походження людини) - саме праця створює людину.

Моделі антропогенезу

Ігрова модель
Йохана Хейзинга

гра
розглядається
як основа
походження
релігії,
мистецтва,
права та
філософії

Психоаналітична
модель Фрейда

виникнення
культури та людини
в результаті появи
культу,
фундаментальною
оною якого слугує
тотем та табу

Семіотична
модель

розглядає
культуру як
знакову
символічну
дійсність, як
основу та
посередника
між людиною
та світом, що
виявляється
через мову

Переломні моменти в розвитку людини

Початок трудової діяльності (архантропи, палеантропи)

Перехід від стадії первісного людського стада до первісної родової общини

Первісні форми релігії

Назва

Визначення

Тотемізм

– віра в спільне походження і кривну спорідненість між людиною і тотемом – певним видом тварин і рослин.

Анімізм

– віра в існування душ та духів, що керують всіма предметами та явищами навколишнього світу.

Фетишизм

– віра в надприродні властивості неживих предметів (фетишів).

Магія

– обряди пов'язані з вірою у здатність людини надприродним шляхом впливати на інших людей, тварин, явища природи тощо.

Шаманізм

– одна з ранніх форм релігії, яка заснована на уявленні про надприродну здатність служителя культу – шамана – спілкуватися з духами під час камлання (ритуалу).

- **ФЕТИШИЗМ** — віра в надприродні властивості неживих предметів (амулети, талісмани)

Амулет – (від лат. відвертати) предмети магічних властивостей, обереги

ТОТЕМІЗМ - віра людини в існування тісного родинного зв'язку між її родом і певним видом тварини, яка вважалась "батьком", захисником від бід і хвороб

В якості тотемів виступають: вітер, сонце, дощ, грім, вода, залізо....

Інші типи тотемів:
Навіть частини окремих тварин і рослин

Голова черепахи

Шлунок поросяти

Кінці листків

ТАБУ — система заборон на використання в їжі тотемної тварини або спричинення їй будь-якої шкоди

Наприклад: не можна їсти м'ясо тотемних тварин

МАГІЯ — віра в здатність людини надприроднім чином впливати на інших людей, предмети, події, явища природи за допомогою визначених дій

Види первісної магії: промислова, землеробська, військова, лікувальна, любовна, шкодоносна та ін.

Анімізм

Анімізм — віра в існування душі і духів, які керують матеріальним світом.

ЗОЛОТЕ СТОЛІТТЯ

Жан Жак Руссо, В. Ріхтер та ін. висунули гіпотезу, що життя первісної людини минало в повному єднанні з природою, щедрі дари якої вона сприймала безтурботно, не знаючи ні недуг, ні страждань, ідучи з життя лише в глибокій старості, як падає перестиглий плід з дерева.

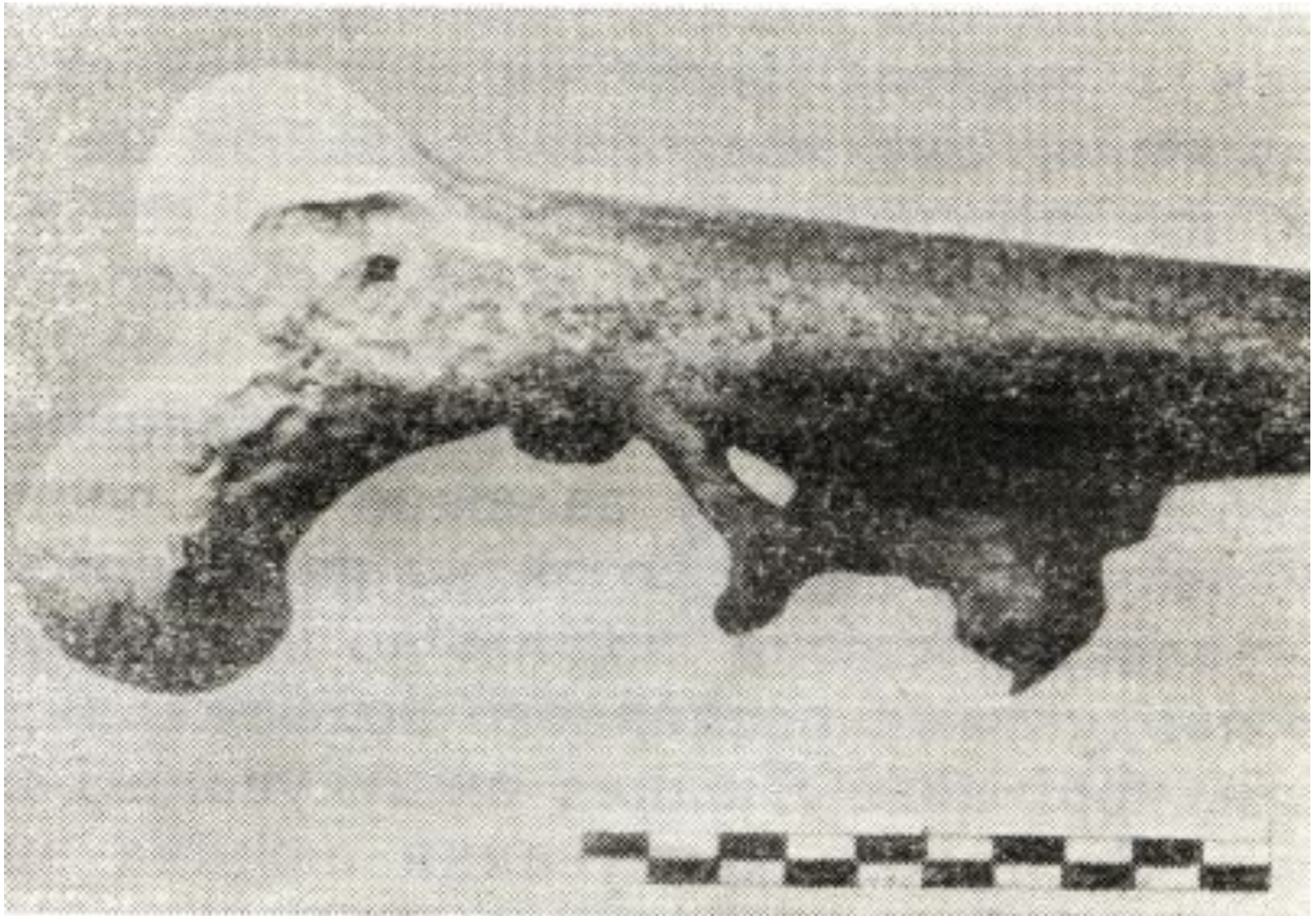

П'єтро да Кортонна. «Золоте століття». Фреска. 1641—1646

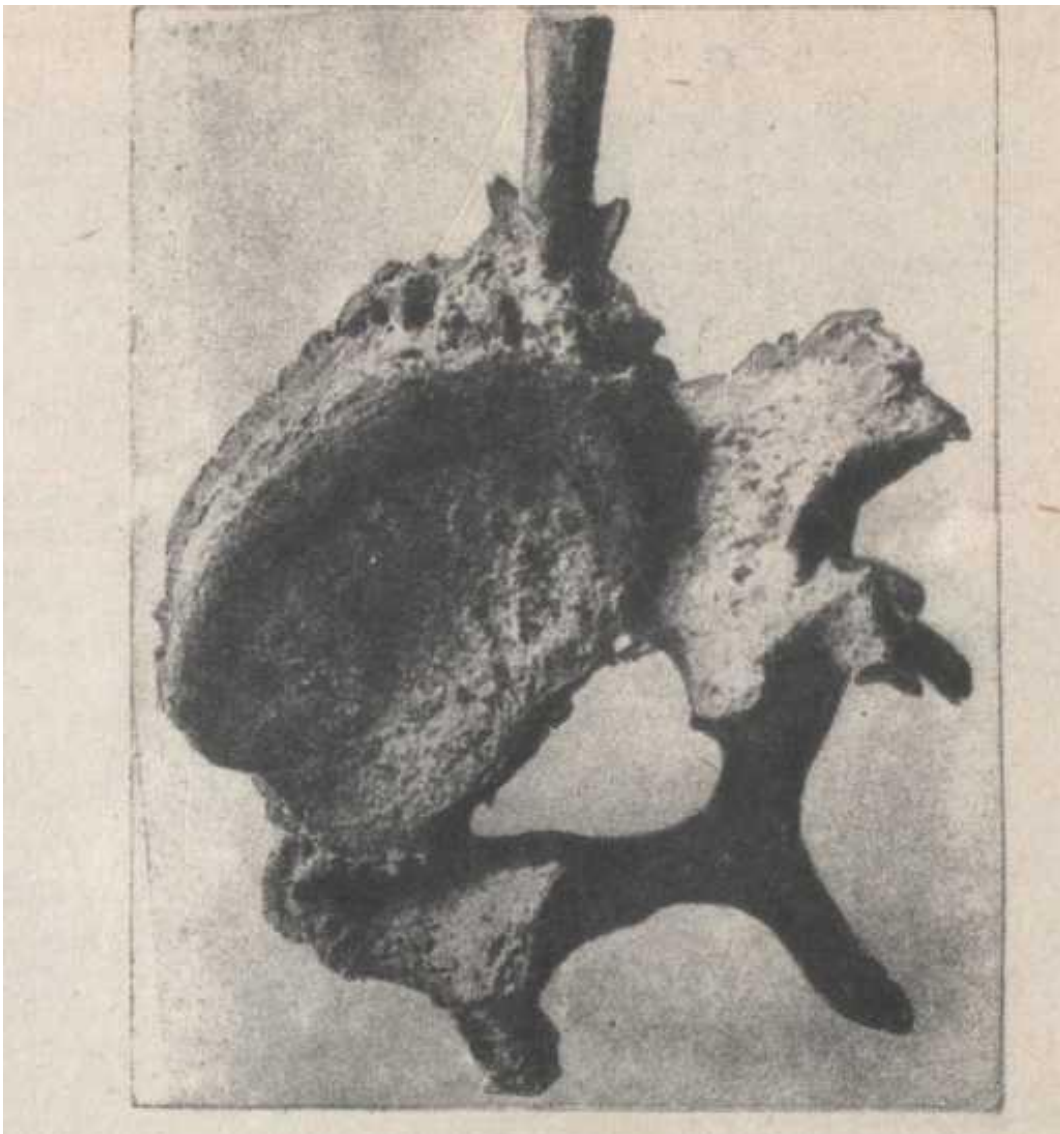
Палеопатологічні особливості знахідок первісної людини

- Наслідки артритів, переломів, пухлин кісток, туберкульозу, викривлення хребта, карієсу зубів; в м'яких тканинах (мумії) виявлені атеросклеротичні бляшки

Остеоз стегна первісної людини з о. Ява. Найдавніший приклад патології людини.

Хребець первісної людини з розростанням кісткової тканини навколо вістря бронзової стріли, що залишилась в тканинах після загоювання рани

- Найдавнішими лікувальними процедурами є: допомога під час пологів (особливо перших), травмах (забиті місця, падіння з висоти, зіткнення з дикими тваринами), деякі розлади травлення, виражені зовнішні ураження на шкірі.

Перші уявлення про причини хвороб

- Хвороба вселяється в того, хто не поважає предка. В нього вселяється дух предка, виснажує його, робить хворим.

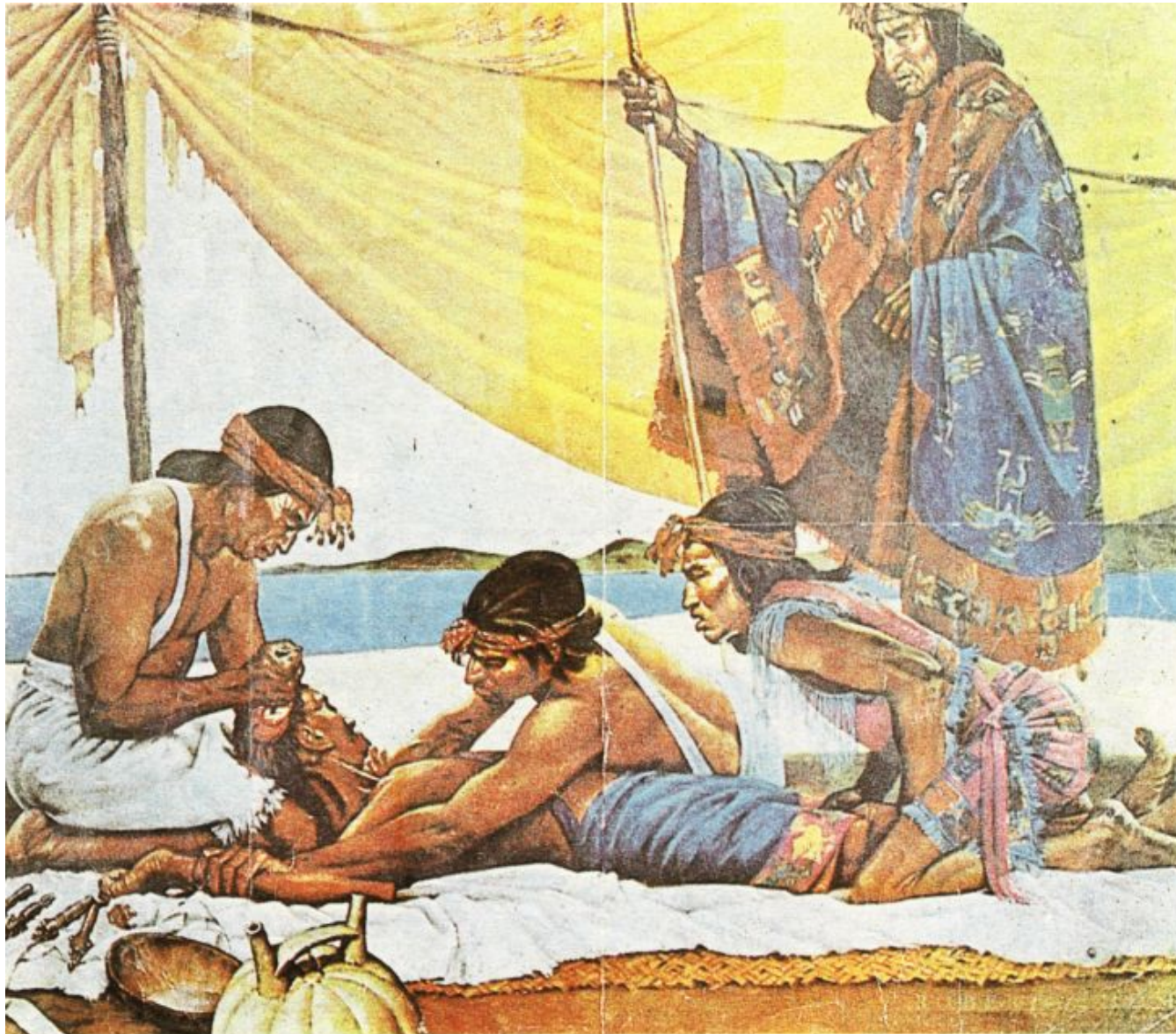
Лікувальні прийоми

- Зображенню предка приносять жертви, на його честь виконують ритуальні пісні і танці.
- Дух предка виганяється шляхом криків, залякуванням, одяганням страшних масок. Здійснюються заходи по перенесенню духа предка в якусь тварину.

Ритуальна маска, яку використовували в ритуалі
“вигнання духа предка”. Шри Ланка

Операція трепанації черепа.

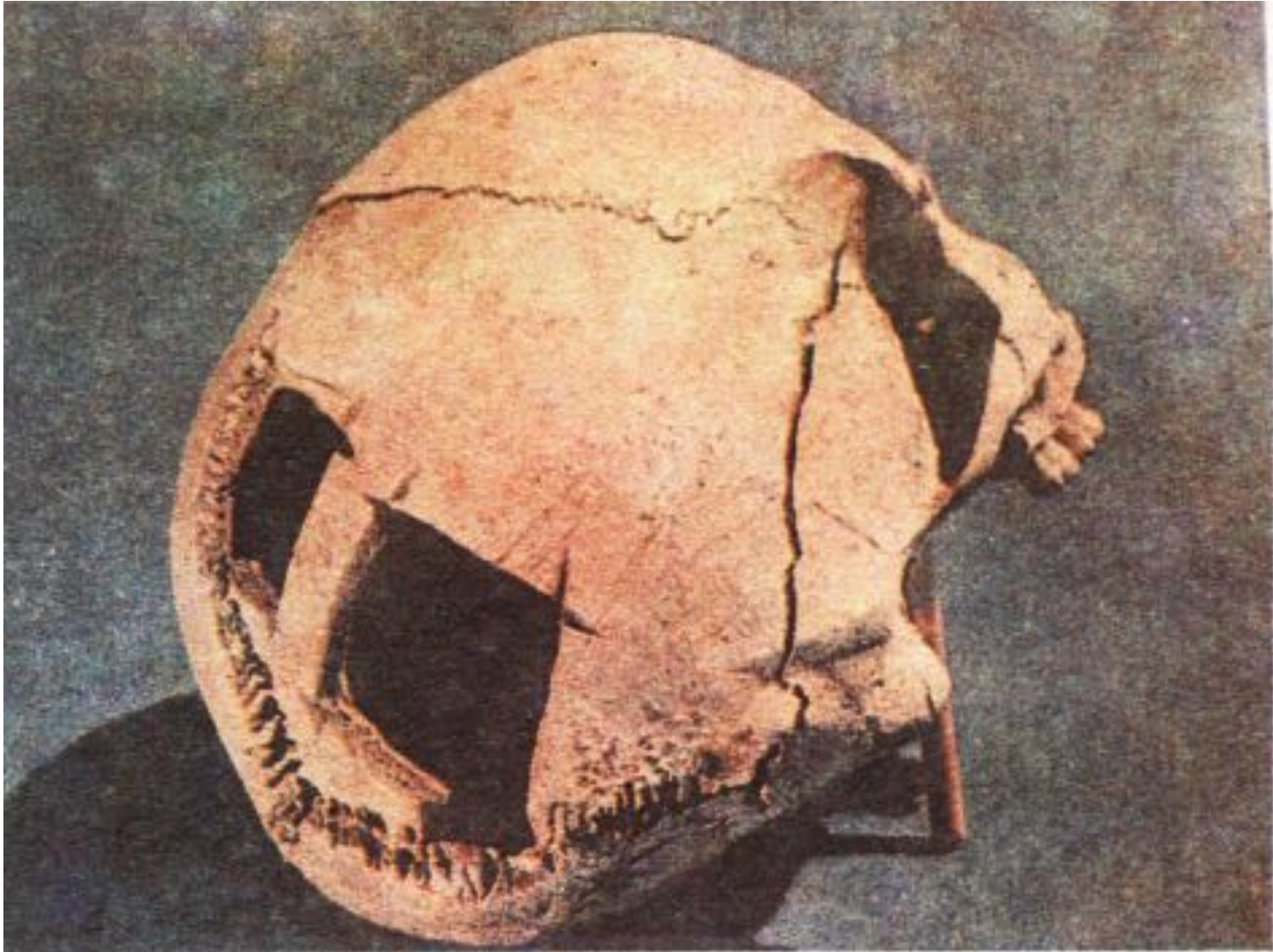
*Бронзовий ніж для трепанації черепа.
На ручці зображений процес трепанації. Гамбург.*

Черепи стародавніх людей, які пережили трепанацію черепа (виражена регенерація країв трепанаційних отворів). Копенгаген.

Череп стародавньої людини, яка загинула внаслідок ритуальної трепанації черепа (краї трепанаційного отвору без ознак регенерації)

Шляхи розвитку медицини в первіснообщинному суспільстві - **стихійно-матеріалістичні і містичні**

Медицина стародавнього світу

Вперше в світі класове розшарування людства відбулося **в Стародавньому Єгипті**, на рубежі V і IV тис. до н. е.

В тому ж IV тис. до н. е., класове розшарування і виникнення рабовласництва мало місце **в Месопотамії** (межиріччя Тігру й Євфрату);

У стародавньому Шумері в III—II тис. до н. е., утворилися **Вавілонія і Ассірія**.

У середині III тис. до н. е. сформувалось рабовласницьке суспільство у Південній Азії, **в Індостані**;

У II тис. до н. е.— **в Китаї** і тоді ж — у народів Середземномор'я;

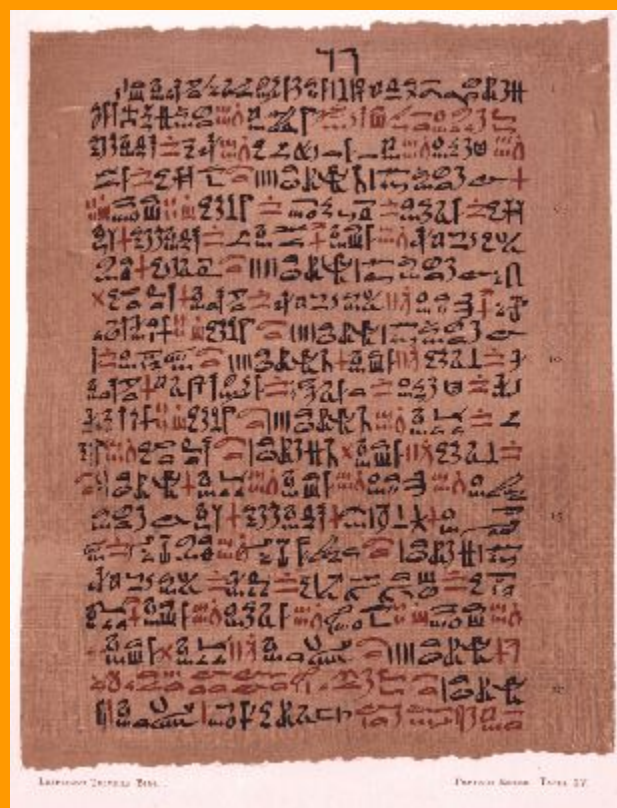
У I тис. до н. е.— у народів **Європи**, а пізніше — в I тис. н.е.— **у Стародавній Америці**.

*Медицина
Стародавнього
Єгипту*

- **Стародавньоєгипетська держава** охоплює часовий простір з V по II тисячоліття до нашої ери і поділяється на чотири періоди:
 - Архаїчний період (V-IV тис. до н.е.)
 - Давнього царства (IV-III тис. до н.е.)
 - Середнього царства (III-II тис. до н.е.)
 - Нового царства (від II тис. до н.е. і до народження Христа).

Джерелами для вивчення медицини стародавніх єгиптян є:

- археологічні матеріали (рештки людей і тварин, мумії),
- письмові пам'ятки -
- папіруси (Кахунський, Сміта, Еберса та ін.),
- архітектурні пам'ятки з численними підписами, ієрогліфами на них.

Оригінальний лист з текстом із папіруса Еберса (розділ про астму)

Богом медицини в Стародавньому Єгипті вважався Анубіс, якого відтворювали як людину з головою шакала. Також було ще декілька богів, які покровительствували медицині.

Засновником
медицини був відомий
Імготеп, що жив в
період Давнього
царства.

Імхотеп, бронзова статуетка часів Птолемеїв

Бальзамування тіл фараонів супроводжувалось розтинами трупів, тому єгипетські лікарі мали певні анатомічні уявлення. Вони ж розвивали теорію медицини.

Бог Анубіс бальзамує мумію

Голова мумії

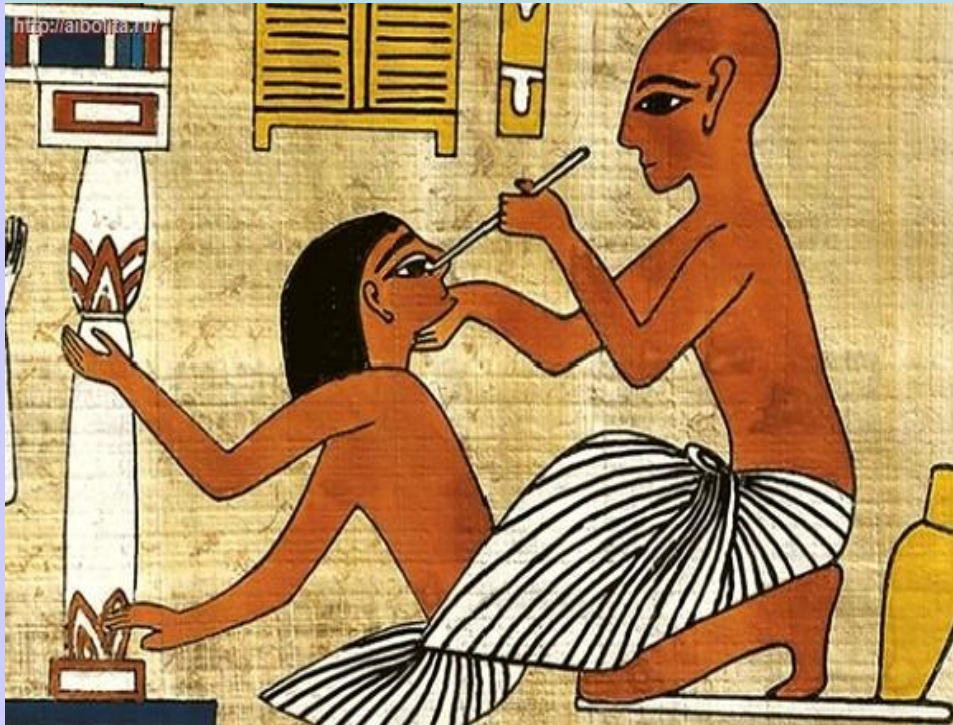
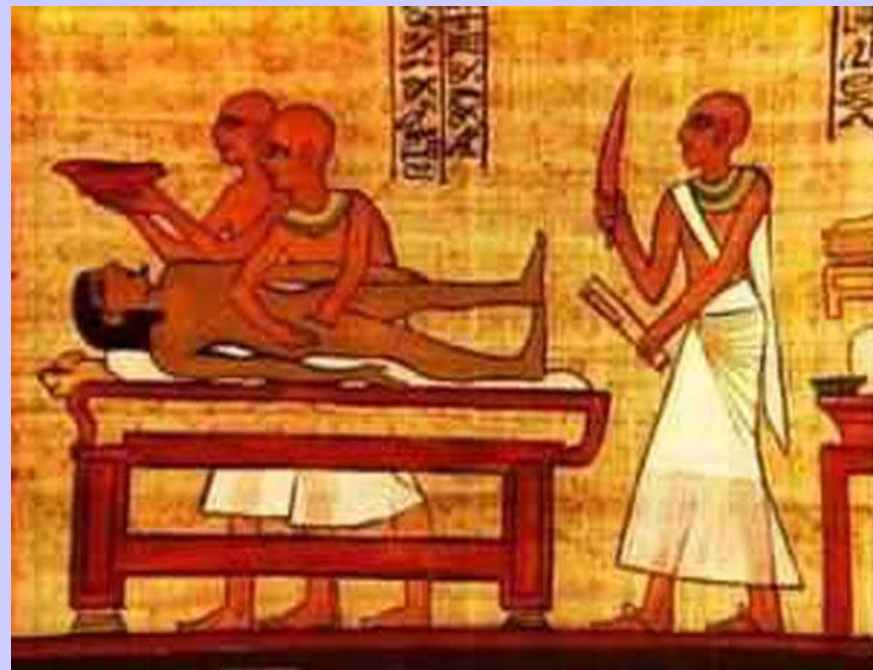
Центральним органом лікарі вважали мозок. Вони розрізняли артерії, вени, нерви.

Через те, що під час розтинів трупів в артеріях немає крові, її можна побачити тільки у венах, лікарі вважали, що по артеріях розноситься повітря - пневма, яке через легені і серце вступає в контакт з кров'ю, а кров тече лише по венах, то здоров'я залежить від нормального обміну між пневмою та кров'ю людини.

Стела із зображенням Рома, «привратника храма богині Ашторет», страдаючого полчомієлітом

Велика увага приділялася **гігієні**, особливо у масових скупченнях населення. Самі єгиптяни милися двічі на день, щоденно застосовували душ. Під час великих будівельних проектів гігієну контролювали лікарі. Хворих негайно ізолювали, а бараки, де жили робітники, щорічно спалювали і будували нові на інших місцях.

Військові лікарі, супроводжуючи війська в походах, накопичували відомості щодо лікування ран, переломів та інших травм.

На деяких гробницях збереглося зображення операцій на кінцівках.

У хірургічному папірусі Сміта, складеному приблизно у III тис. до н. е., міститься розгляд 48 випадків травм; вони поділяються, за прогнозом, на виліковні, сумнівні і безнадійні.

*Фрагмент ступні мумії
з дерев'яним протезом
великого пальця.
XV ст. до н.е. Каїр,
Єгипетський музей*

У єгипетських музеях можна бачити ланцети, пінцети, катетери для спускання сечі, маткові дзеркала, набори інструментів для припікання і скарифікації. Вже на стародавніх муміях знайдено скріплення рухливих зубів з сусідніми здоровими золотою стяжкою, переломи кісток, що правильно зрослися. Все це свідчить про високий рівень розвитку хірургії у стародавніх єгиптян.

Стародавні єгипетські хірургічні інструменти. З колекції Т. Мейер-Штейнега

*Медицина
Месопотамії*

Стародавнє Межиріччя або Стародавня Месопотамія — одна з великих цивілізацій Стародавнього світу, що існувала на Близькому Сході, в долині річок [Тигр](#) Тигр і [Євфрат](#).

Умовні хронологічні рамки — з середини IV тис до н. е. ([епоха Урук](#) хронологічні рамки — з середини IV тис до н. е. (епоха Урук) по 12 жовтня 539 р. до н. е. («Падіння [Вавилона](#)»).

У різний час тут існували царства [Шумеру](#), [Аккаду](#), Аккаду, [Вавилонії](#), Аккаду, Вавилонії та [Ассирії](#).

Основні джерела вивчення історії медицини Вавілонії та Ассирії

Камінна плита часів царя Хаммурапі (1792-1750 до н.е.), на якій були записані 282 закони.

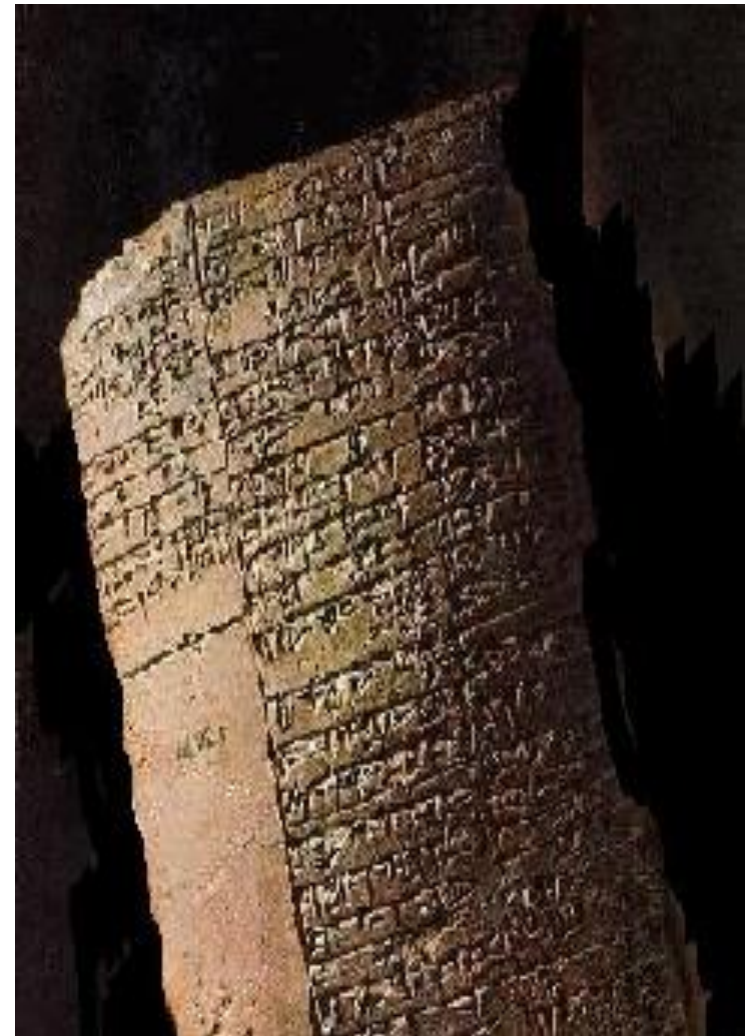
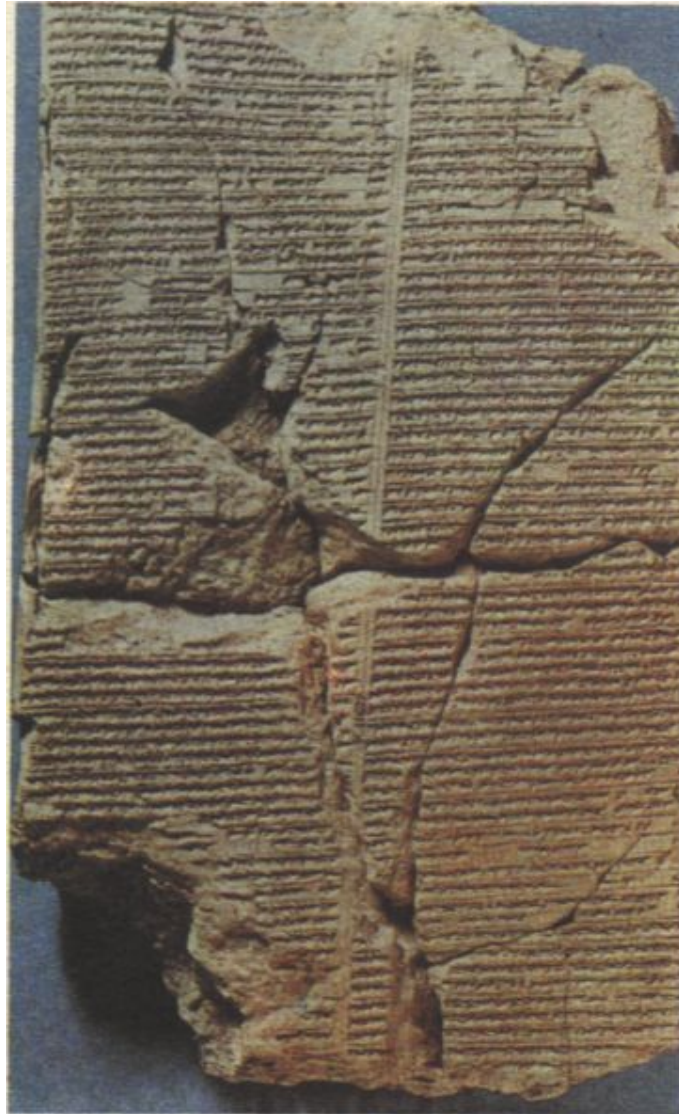

Клинописна табличка

В Ніневії знайдена бібліотека царя Ашшурбаніпала (669-663 до н.е), яка складається із глиняних табличок, на яких клинописом відображене життя ассирійського царства. Серед табличок - біля тисячі з медичного спрямування.

Глиняна табличка з текстом медичного характеру про лікування розладів шлунка. VII ст. до н. е.

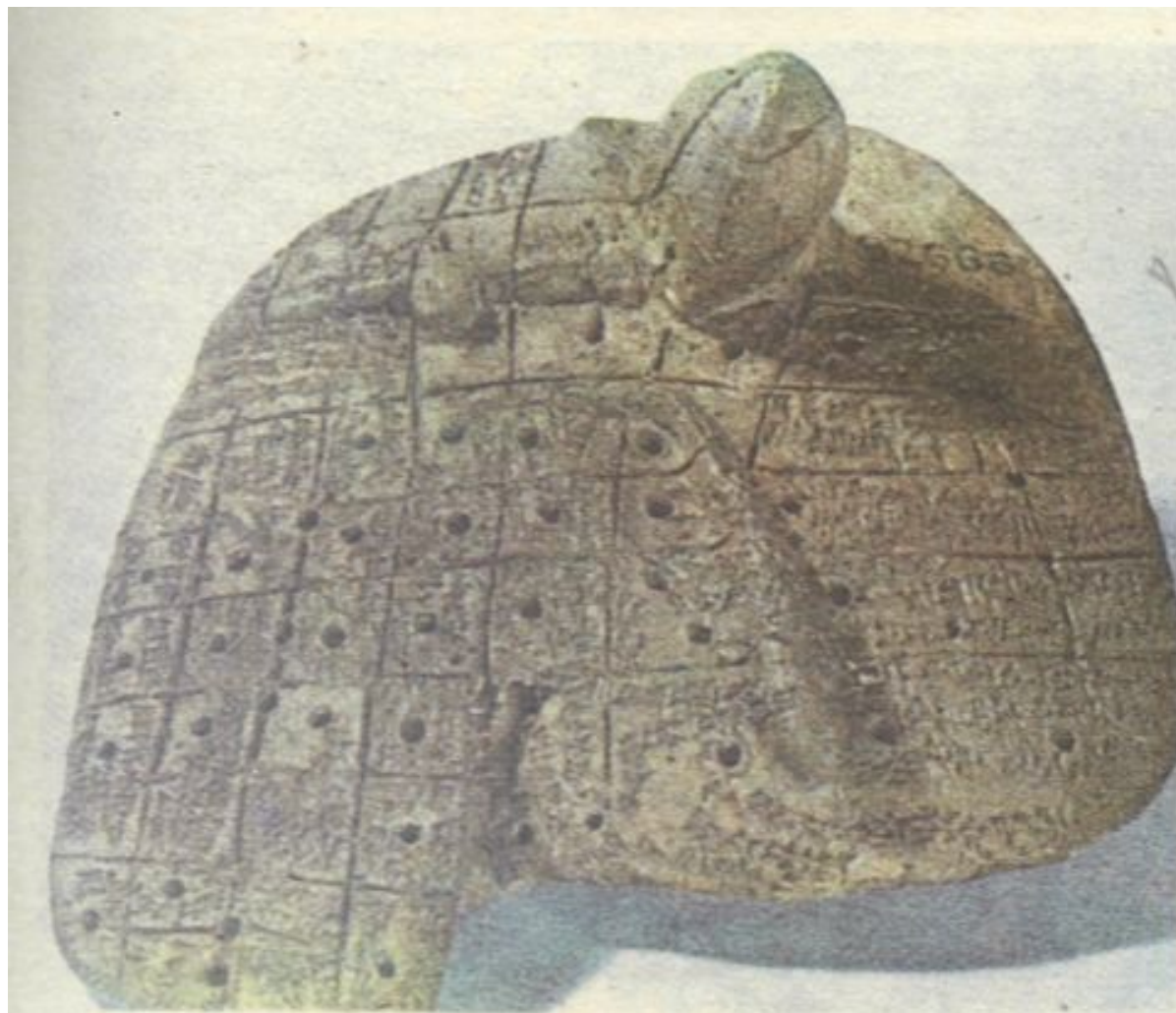
Амулет із зображенням демона бурі Пазузу (зліва) і демона лихоманки Ламашту (зправа, знизу).

- Лікування починалося з вигнання духів заклинаннями, спалюванням фігур демонів.

- Лікарі під час лікування цікавились положенням зірок на небі, складали для хворого гороскопи, визначали щасливі і нещасливі дні.
- Застосовувався і такий прийом: хворих виносили на людні місця, де перехожі давали рекомендації відносно їх лікування.

Глиняна модель печінки вівці, яку використовували для гадань і передбачення долі. За R. Margotta. Перша вавілонська династія (XIX-XVI ст. до н. е.). Лондон. Британський музей

*Медицина
стародавньої Індії*

- Стародавня Індія отримує розвиток починаючи з III тисячоліття до нашої ери.

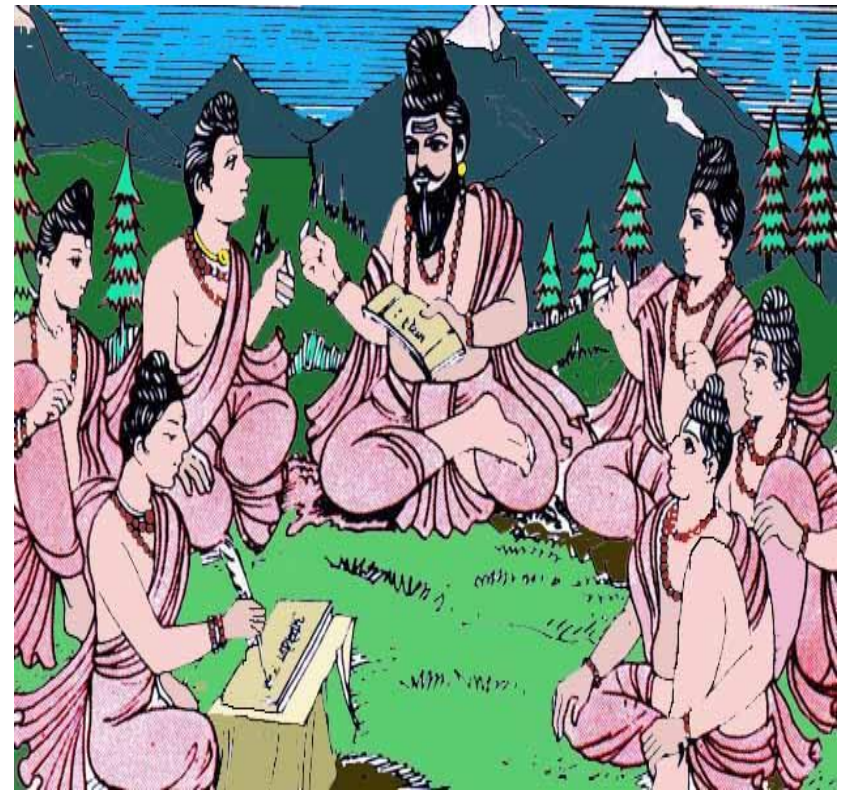
Джерела вивчення індійської медицини є письмові пам'ятки - **Аюрведи** (наука життя) і закони Ману.

Уже за стародавніх часів індійські лікарі вивчали трупи людей і своїми знаннями з анатомії перевершували знання лікарів усіх інших країн. Вони перші почали розглядати анатомію людей.

Основними речовинами в тілі людини стародавні індійські вчені вважали жовч, слиз і а також космічні елементи: земля, вода, вогонь, повітря, ефір.

Від правильного взаємообміну їх і залежить здоров'я. Найбільше хвороб спричинено порушеннями щодо повітря, менше - жовчі і ще менше - слизу.

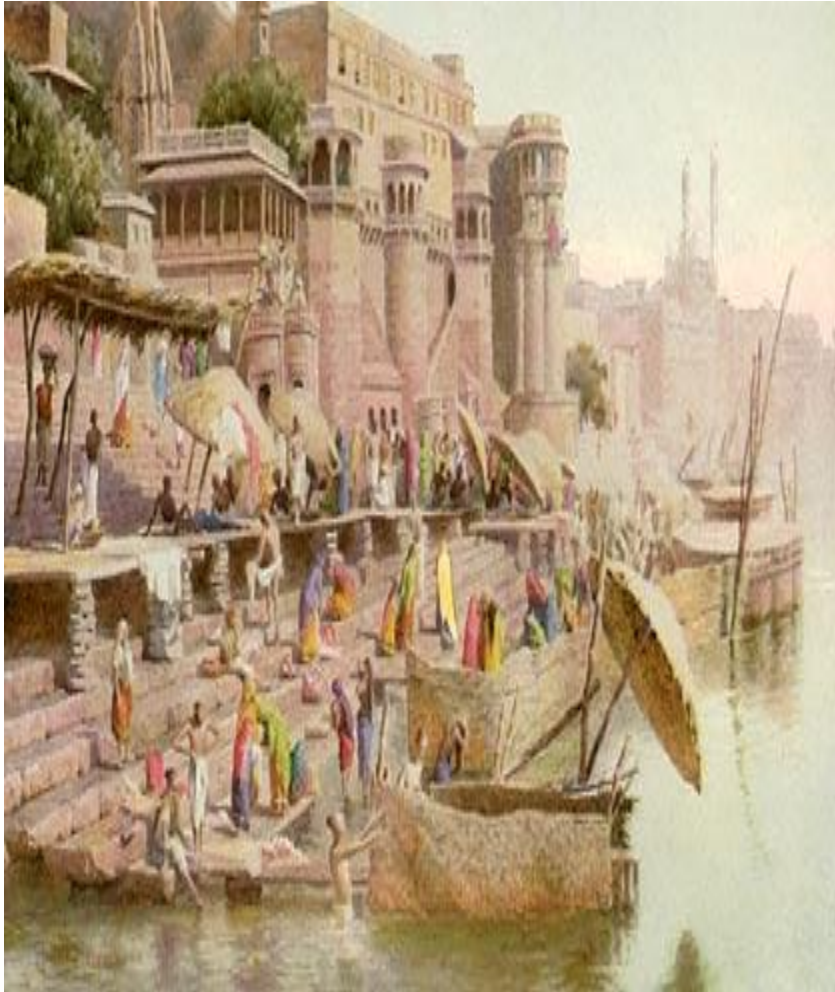

З цих елементарних частинок утворюються сім органічних продуктів, а саме: хілус, кров, м'ясо, жирова клітковина, кістки, мозок, сім'я.

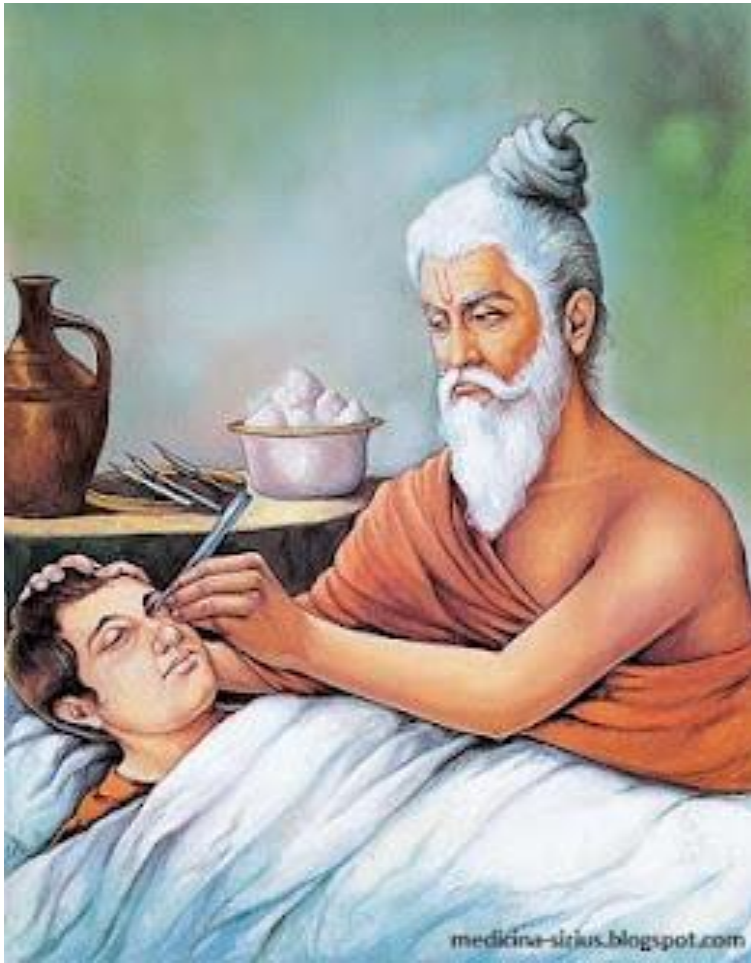
- В Аюрведах (наука про життя) є чіткі описи малярії, сибірки, слоновості, а також епідемії чуми і холери, які винищували цілі міста й краї.

Центральні медичні школи були в містах Бенаресі і Таксилі. У лікарів виховували свідомість свого високого призначення.

У школах звертали велику увагу на розпізнавання хвороб - діагностику. Радили враховувати вік хворого, знати його професію, ознайомитися з його звичками, а під час огляду звертати увагу на будову тіла, характер дихання, пульсу, промацувати живіт, визначати розміри печінки й селезінки.

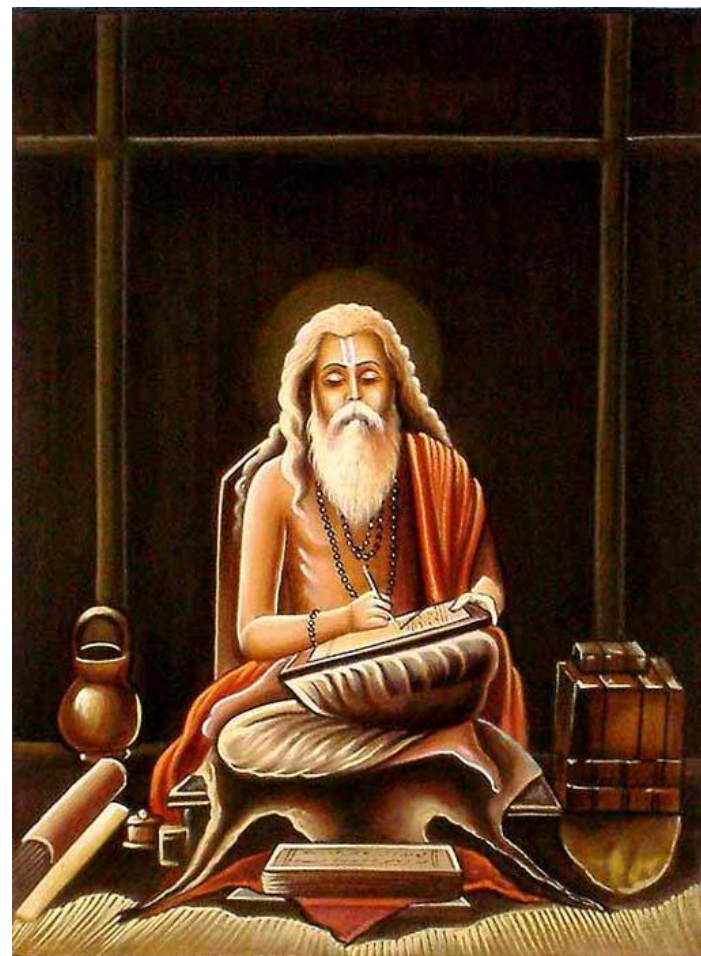
За Сушрутою (лікар Стародавньої Індії), «учень повинен сприймати науку від учителя не лише вухом, а й розумом, щоб не бути подібним до віслюка, який несе на спині сандалове дерево, знає його вагу, але не знає його вартості».

Лікар повинен бути некористолюбним, ставитись однаково до всіх хворих, незалежно від їхнього становища в суспільстві та матеріального достатку,

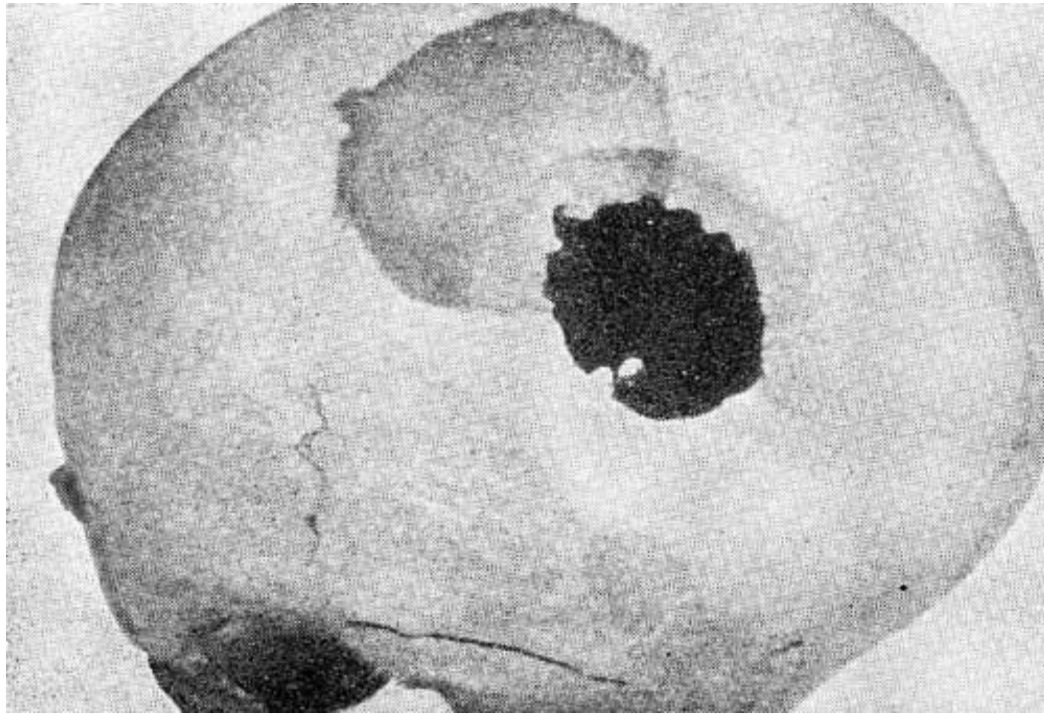

Бути для хворого найдовіренишою особою. «Можна боятися батька, матері, друзів, учителя, але не слід відчувати страх перед лікарем: він для хворого - батько, мати, друг і наставник»

В Аюрведах так змальовано образ зразкового лікаря: «Лікар, який бажає мати успіх у практиці, повинен бути здоровим, охайним, скромним, терплячим, мати коротко підстрижену бороду, старанно вичищені й обрізані нігті, носити білий напахчений одяг. Особливо він повинен уникати балачок та жартів. Мова його має бути тиха, приємна та підбадьорлива.

Найбільше в Стародавній Індії шанували хірургію - «коштовний подарунок неба і невичерпне джерело слави».

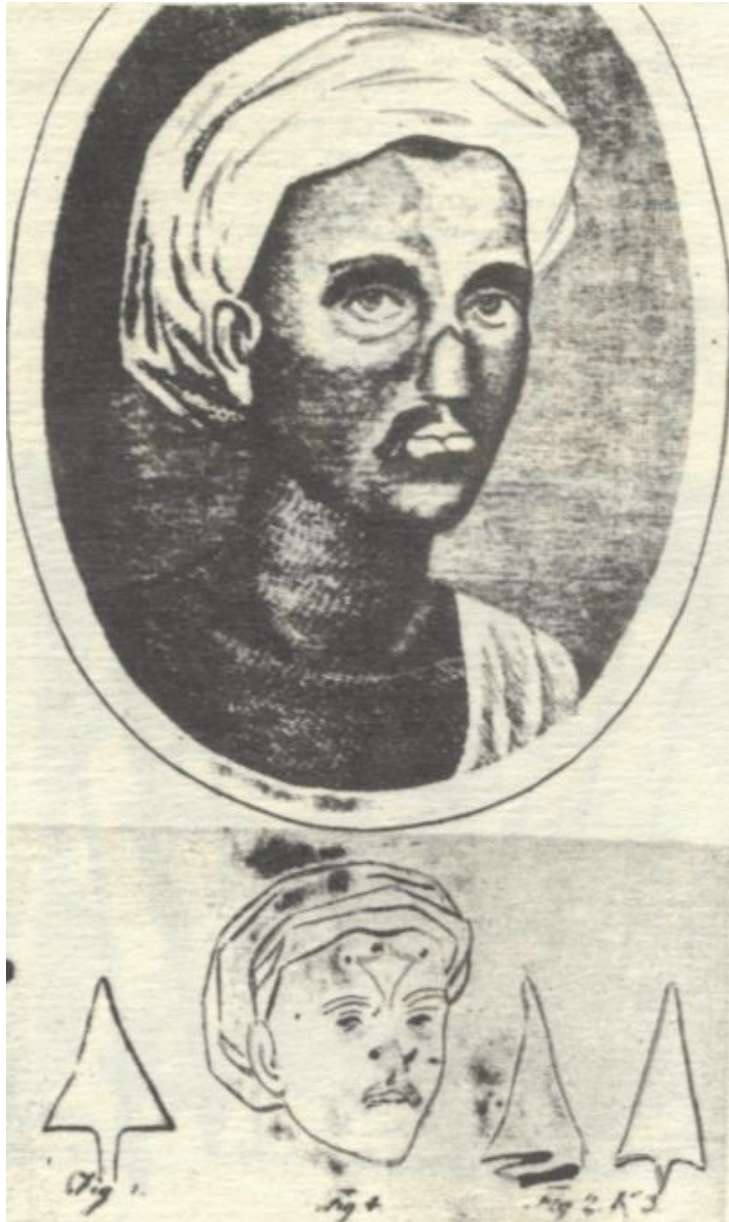

**Прижиттєва лікувальна трепанація.
(З розкопок стародавніх перуанських поховань)**

Давньоіндійські хірурги робили ампутації кінцівок, зупинки кровотечі лігатурами, видалення каменів із сечового міхура, трепанації черепа, усунення катаракти, кесарський розтин, поворот плода на ніжку при поперечному положенні,

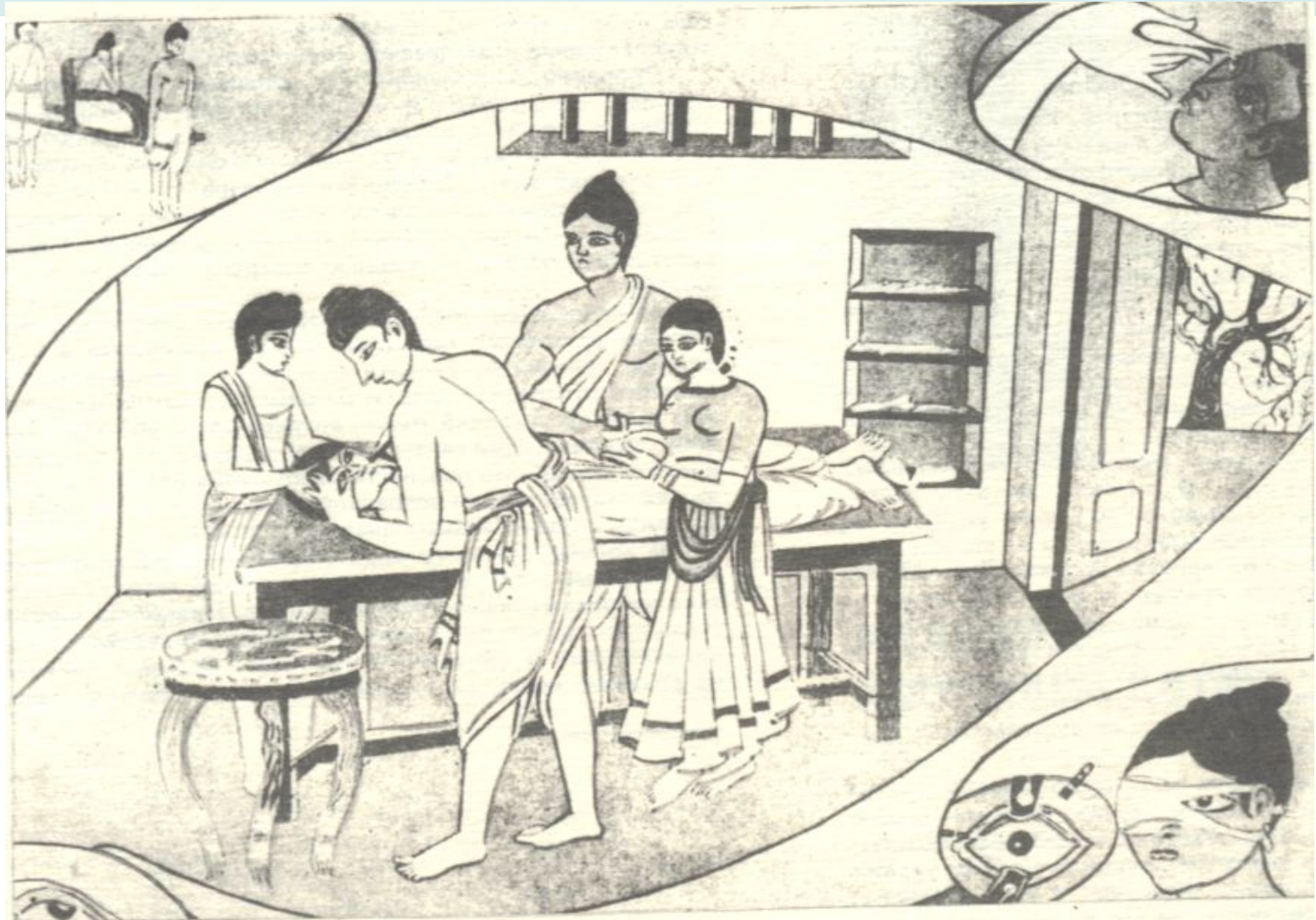
Буддистський рел"єф із Бхархута: гіганту видаляють зуб за допомогою слона. II ст. до н. е.

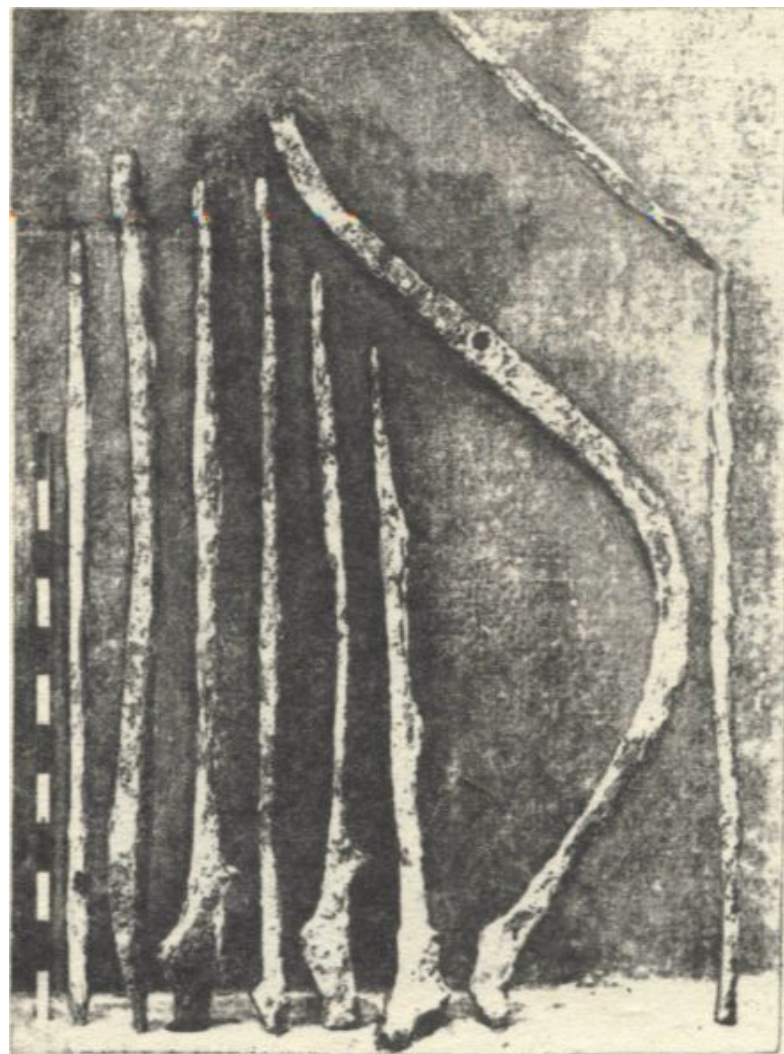
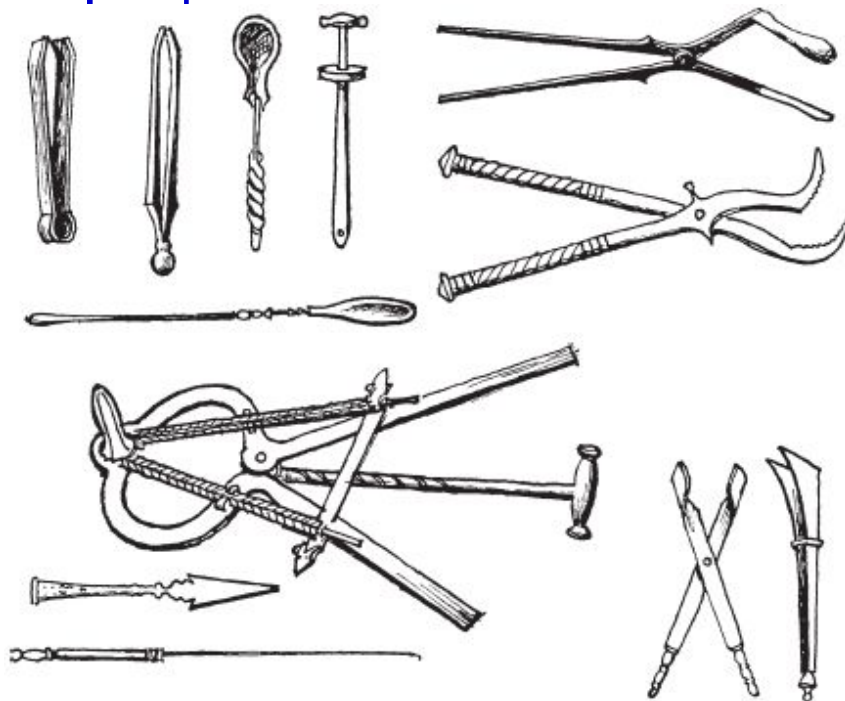
В стародавній Індії рабів наказували відрізуванням вух та носу. Це сприяло розробці індійськими лікарями пластичних операцій із застосуванням відповідних хірургічних інструментів (до нас дійшло понад 200 вірців).

Рінопластика

Ілюстрація «індійського методу» — операції з приводу видалення катаракти

Інструментарій давньої індійської хірургії налічує близько 200 зразків. Не маючи уяви про антисептику, індійські лікарі вимагали ретельно додержувати чистоти під час операцій.

*Стародавні хірургічні інструменти,
що були знайдені під час археологічних розкопок в м. Таксила*

Індійські лікарі радили особливу увагу звертати на чистоту тіла, постелі, на добір страв, які до вподоби хворому, на створення приємного для нього оточення.

А ось повчання Сушрути по догляду за зубами: «Встав рано зі сну, слід почистити зуби щіткою. Щітка робиться зі свіжої, не займаної хробаками гілки дерева ..., яка зубами розщеплюється на кінці у вигляді пензлика. Крім щітки, щодня застосовується також паста, що містить мед, рослинні масла і ряд ароматичних інгредієнтів.

Давня індійська медицина порівняно з медициною інших країн знала найбільше лікарських засобів. Лише лікарських рослин було відомо близько тисячі назв; широко використовувалися органічні і хімічні речовини, передусім ртуть; виготовляли еліксир із золотом для продовження життя.

Один із авторів Аюрвед, лікар Сушрута, писав: «В руках невігласа ліки — отрута.., в руках обізнаного вони рівнозначні напою безсмертя»

Учені Індії, зокрема лікарі, підтримували стосунки і ділилися своїм досвідом з лікарями Китаю, Ірану. В Київську Русь з Індії завозили камфору, панти, мускус та інші лікарські речовини.

*Медицина
стародавнього
Китаю*

Історія медицини Стародавнього Китаю бере свій початок з IV тис. до н.е.

Головним джерелом вивчення є письмові документи. Серед письмових пам'яток традиційної китайської медицини особливе місце належить трактату "Хуанді Ней-цзин" (Канон медицини Жовтого Предка).

Згідно легенді, Хуанді - легендарний "Жовтий предок" китайського народу - вважається засновником китайської медицини. Йому належить авторство першого медичного кодексу "Нуці-кінг" датований 2657 р. до н.е.

Китайці розглядали організм людини як зменшений світ і вважали, що в ньому здійснюється постійний взаємообмін між п'ятьма головними елементами, з яких складається світ: **вогнем, землею, водою, деревом и металом.**

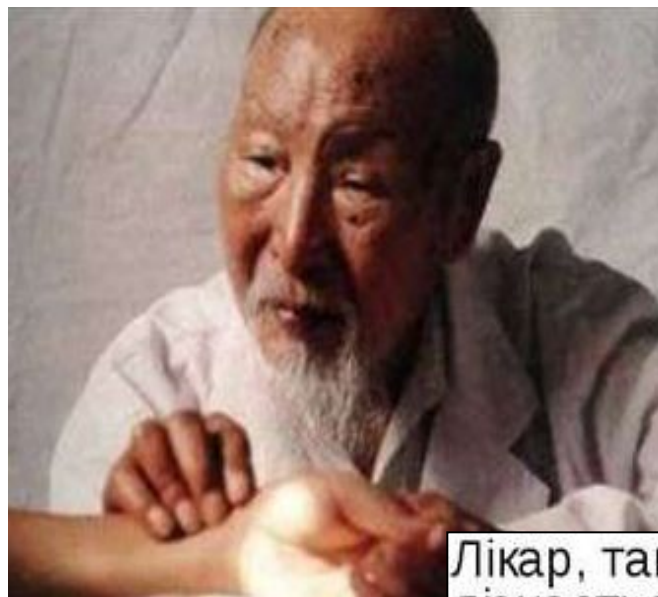
Сили цих процесів концентруються в двох протилежних початках - полюсах, від взаємовідношення яких і залежить рівновага або порушення її як в усьому світі, так і в житті організму. Одне з цих протилежних початків розглядалося як чоловіче (янь) і вважалося активним, світлим, друге - як жіноче (інь) - пасивне, темне.

«Цечжень» (пальпація і перевірка пульсу)

Вивченню пульсу в китайській медичній літературі присвячено з давніх часів багато капітальних праць.

Вивчали частоту, ритм пульсу, враховуючи пори року, години дня.

Вважали, що за пульсом можна довідатися, як функціонує не лише серце, а й усі органи, а також про стан психіки хворого

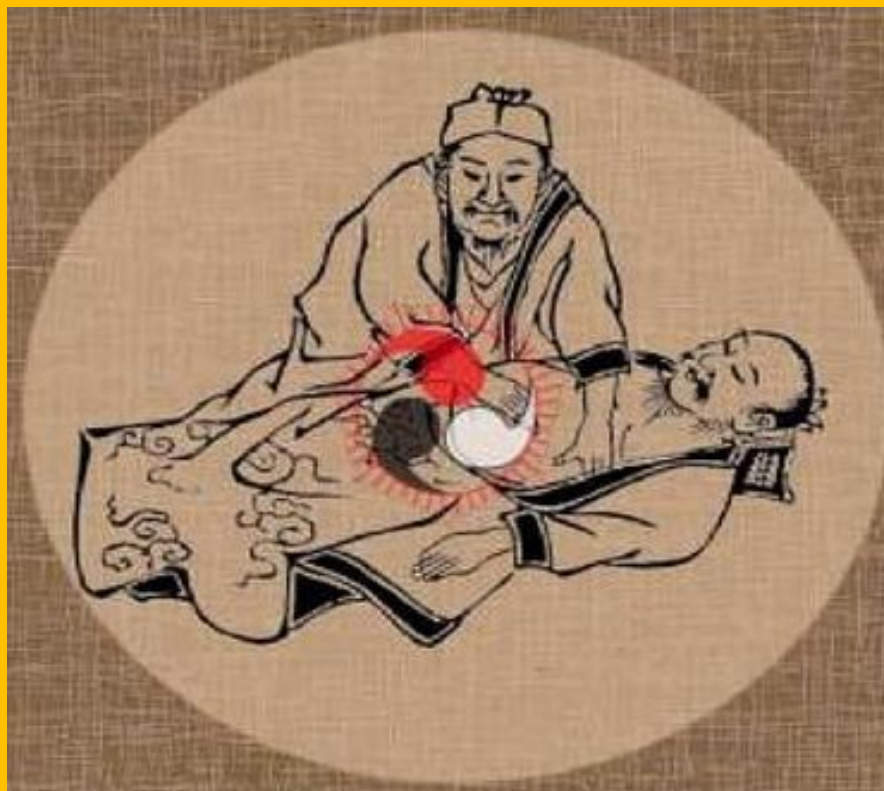

«Цечжень»: лікар рукою і пальцями пальпує тіло хворого, і за допомогою натиснення на крапки ставить діагноз. «Цечжень» складається з двох етапів: намацування пульсу і натиснення на точки на тілі хворого.

Лікар, таким чином, дізнається про стан пульсу, деформації тіла хворого, а також визначає характер і місце цих деформацій. За допомогою цього можна судити про серйозність захворювання.

Виключно китайськими методами стали лікування **чжень-цзю** (уколами - акупунктура) і **лікування припіканнями**.

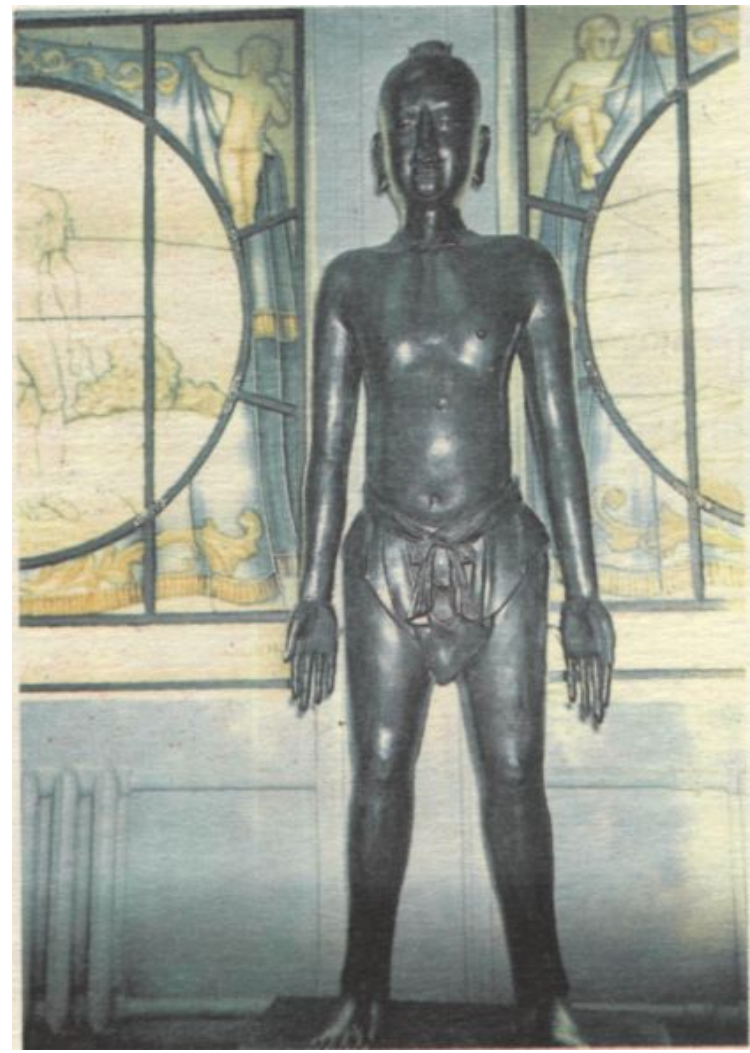
Укалювання нормалізували циркуляцію “Янь” та “Інь”.

足少陰腎經之圖
凡二十七穴
左右共五十四穴

Схема каналу нирки з точками традиційного голковколювання. Період династії Мін (XIV-XVII ст.)

Пуста бронзова фігура людини з каналами для засвоєння практичних навиків у голковколюванні. XIV ст., Рига.

Сучасні китайські ігли:
шість ниткоподібних для
заглиблення в тканини
і одна тригранна
для пункції вени

Процедура припiкання

Сучасні сигари для припiкання

Китайські медики надзвичайно розвинули фармакопею. До нас дійшли 52 томи їхніх фармацевтичних засобів, більше 900 назв лікувальних рослин.

Із ліків рослинного походження на перше місце був поставлений

корінь женьшеню (як омолоджувальний і зміцнювальний засіб);

із ліків тваринного походження — роги молодих плямистих оленів, мускус, кістковий мозок.

Із мінеральних речовин використовувалась ртуть при сифілісі, сірка та арсен для лікування корости та інших шкірних хвороб.

На ринку фармацевтичних інгредієнтів в [Сіані](#)

*Медицина античної
Греції та Риму*

Богом медицини був Асклепій, внук Зевса і син Аполлона. Мав двох синів - Махаона і Подалірія та двох дочок - Гігією і Панакею. До нас дійшло зображення Асклепія з палицею, обвитою змією. Змія - давній символ мудрості. Знатоками лікувальних трав були богині Артеміда і Афіна.

*Асклепій і Гігея. Антична скульптура.
За L. P. Entralgo Рим. Ватикан*

Панакея — покровительниця медикаментозного лікування

Медичні емблеми

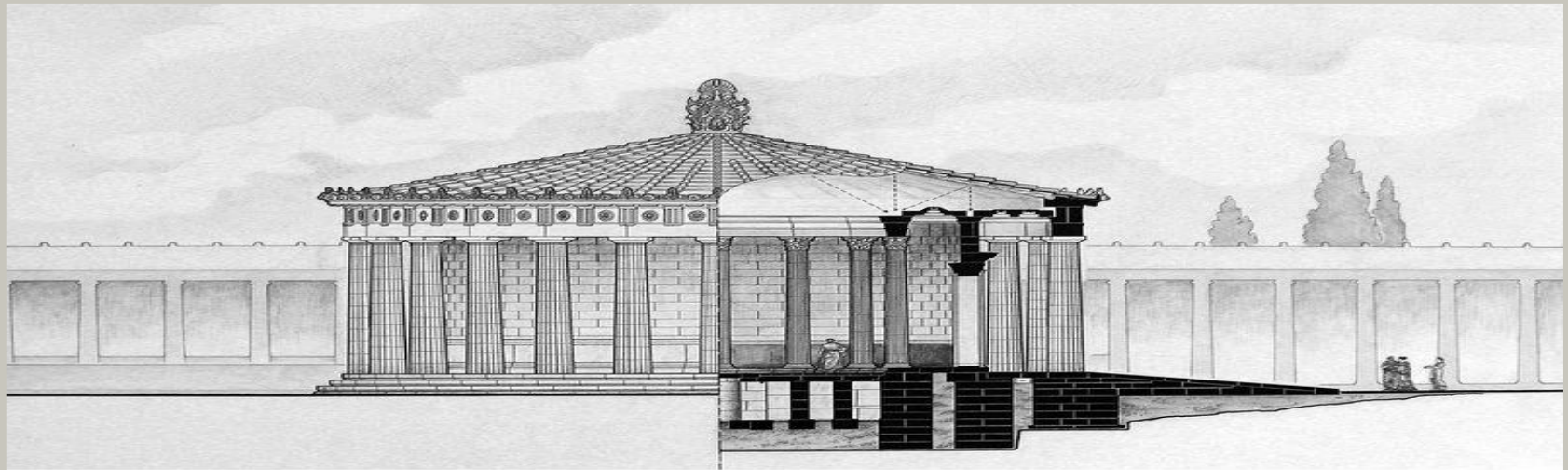
XVI ст.

XIX ст.

Медицина давньої Греції зосереджувалась в трьох місцях:

1. **Храми — асклепіони.** Нараховувалось більше 200 храмів.
2. **Цивільні лікарні — ятреї.**
3. Третій уособлювали мандрівні лікарі — **періодекти**

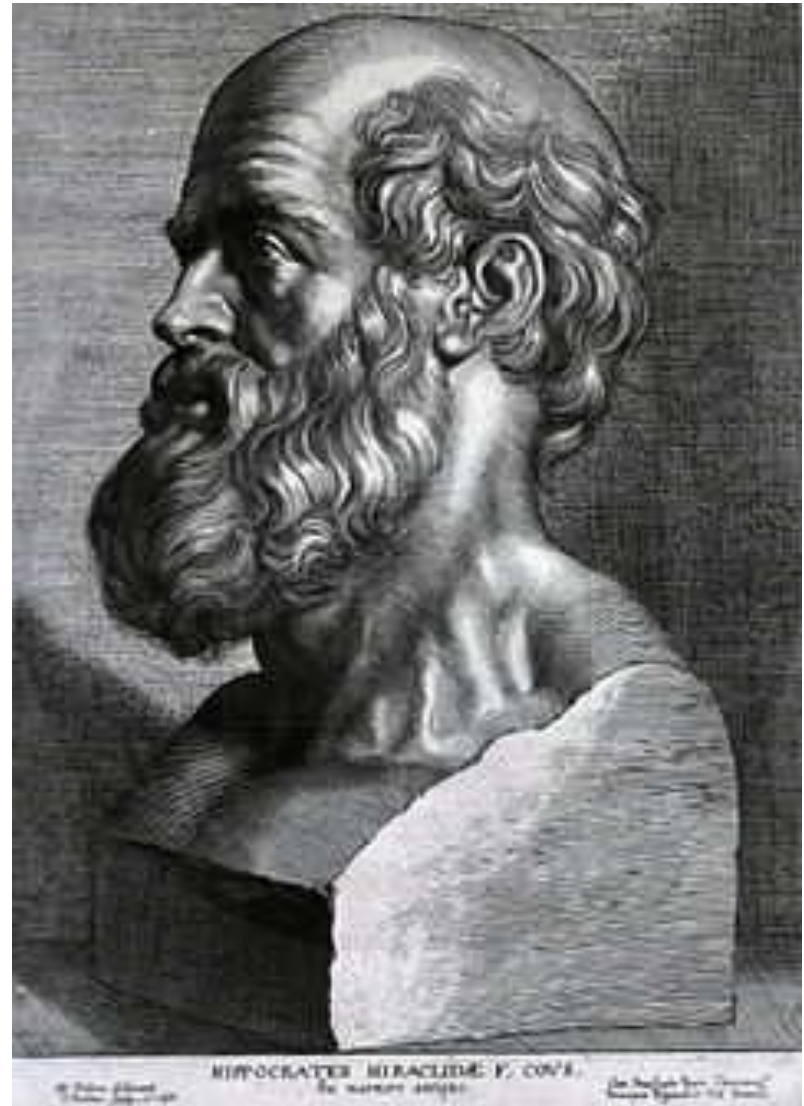
Толос Асклепия в Эпидавре
(Поликлет младший, реконструкция)

Лікарів готували в **асклепіонах** (походить від імені Асклепія) і в приватних сімейних школах.

Гіпократ

Родоначальник наукової
медицини
(460-370 р.м. до н.е.)

Його міркування про причини
хвороб, про чотири
темпераменти, про роль
прогнозу при лікуванні, про
морально-етичні вимоги до
лікаря здійснили великий
вплив на подальший розвиток
медицини.

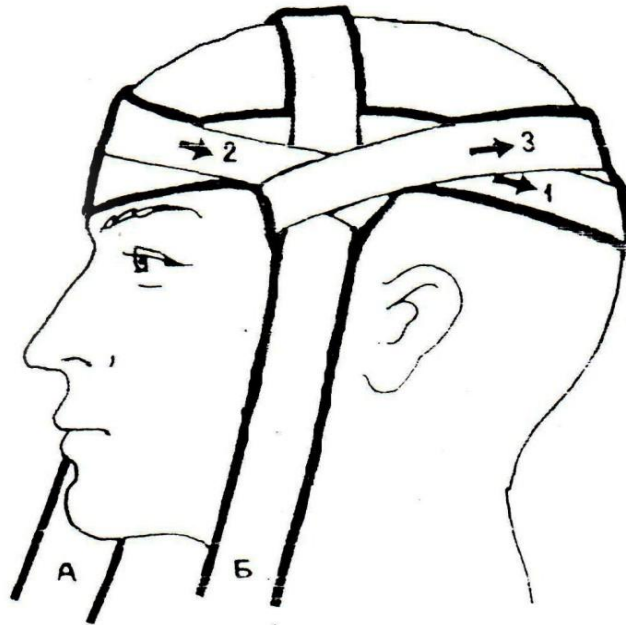
Відповідно до вчення Гіппократа, людське тіло містить чотири соки: кров, слизь, чорну та жовту жовч.

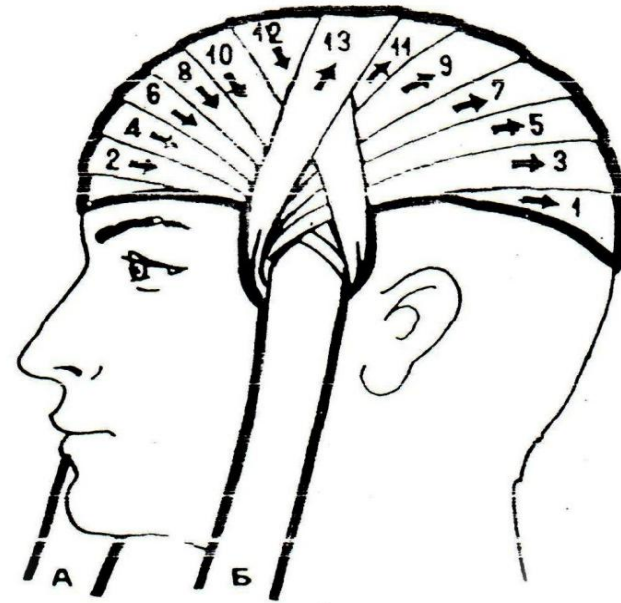
Переважання одного із соків визначає темперамент людини:

- сангвінічний (кров),
- флегматичний (слиз),
- холеричний (жовта жовч),
- меланхолічний (чорна жовч).

Шапочка Гіпократа

НАЧАЛО БИНТОВАНИЯ

ГОТОВАЯ ПОВ'ЯЗКА

Являє собою пов'язку на голову. Накладається за допомогою двоголового бинта або двох окремих бинтів. Одним бинтом весь час роблять циркулярні обороти через лоб і потилицю, зміцнюючи ходи другого бинта, що прикриває звід черепа від середньої лінії вправо і вліво. Кінці бинта пов'язують в потиличній області

Апарат для розтяжіння плеча конструкції Гіпократа

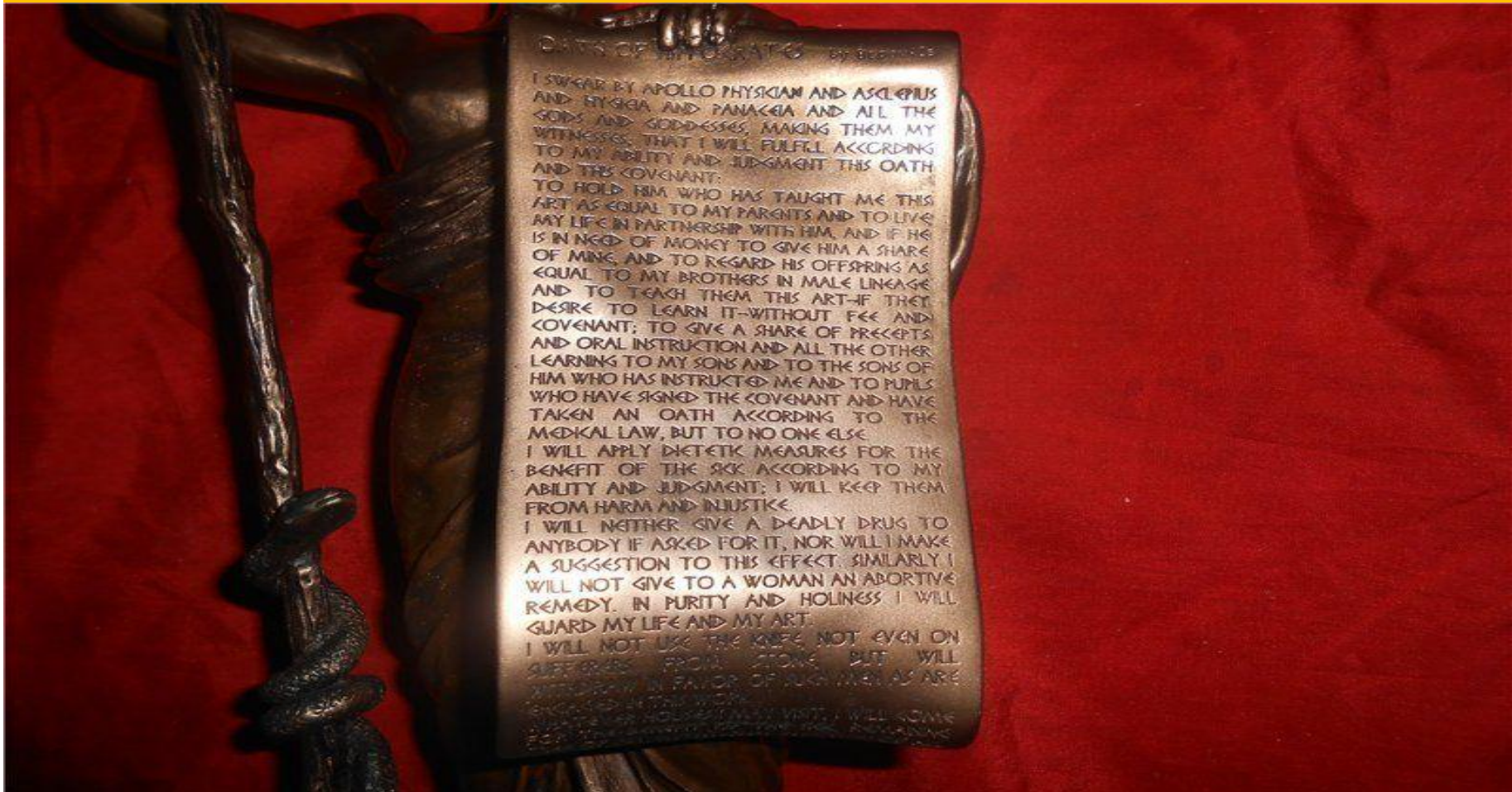

Хірургія Гіпократа (вправлення вивиху методом витягування).

Клятва Гіппократа

і сьогодні є моральним кодексом лікарів
всього світу.

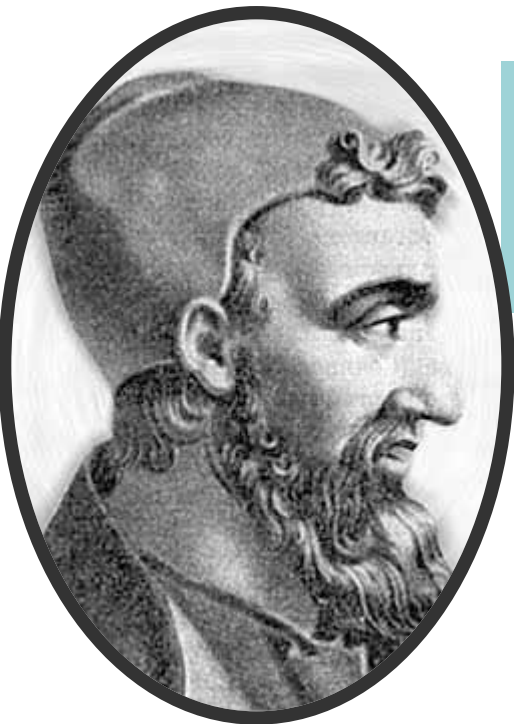
РОЗВИТОК АНАТОМІЇ

Герофіл Халкедонський виявив нерви і встановив їх зв'язок із мозком, він же висловив припущення, що з мозком пов'язані розумові здібності людини, детально вивчав око, перший опис яєчників і маткових труб.

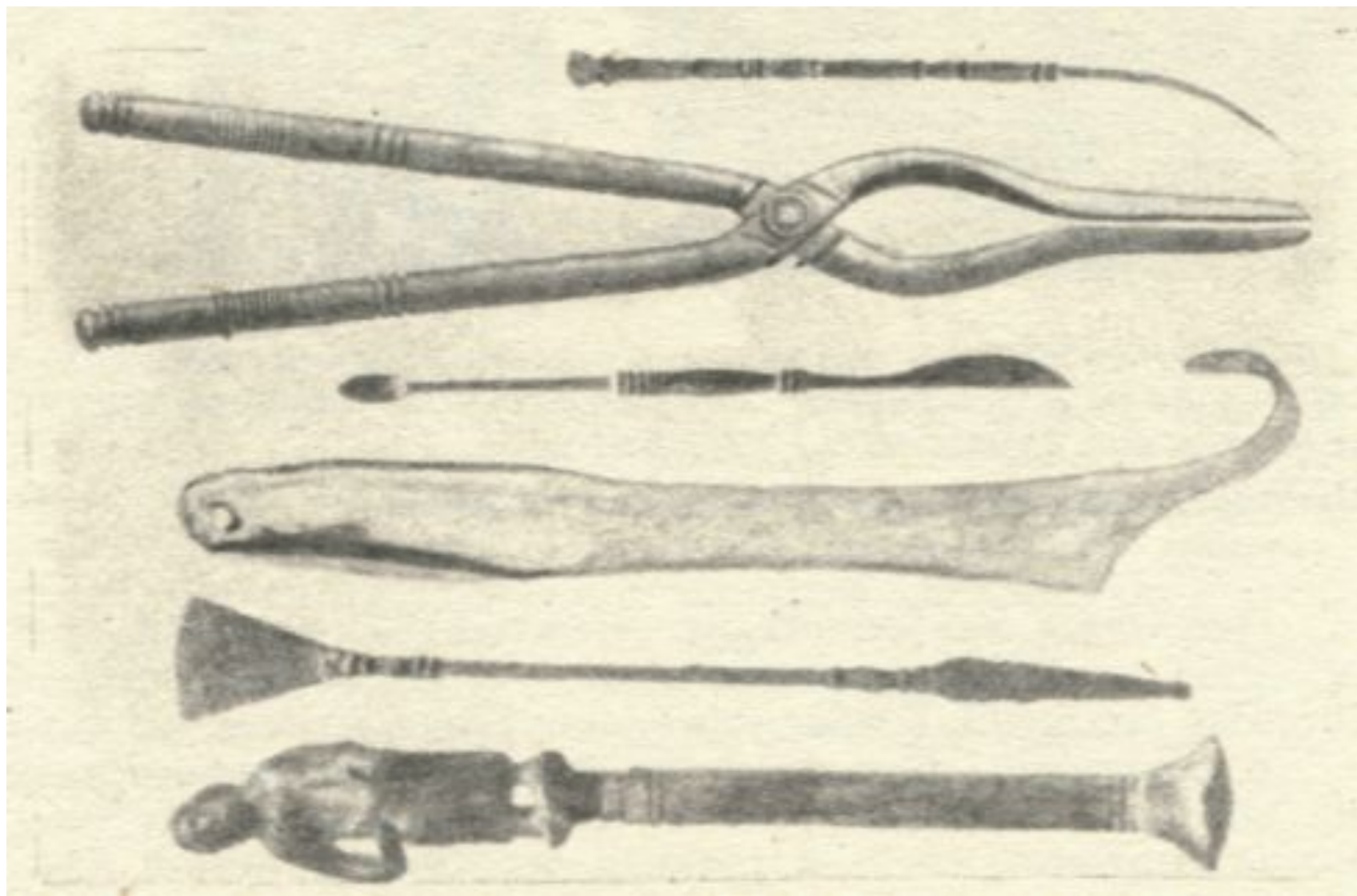

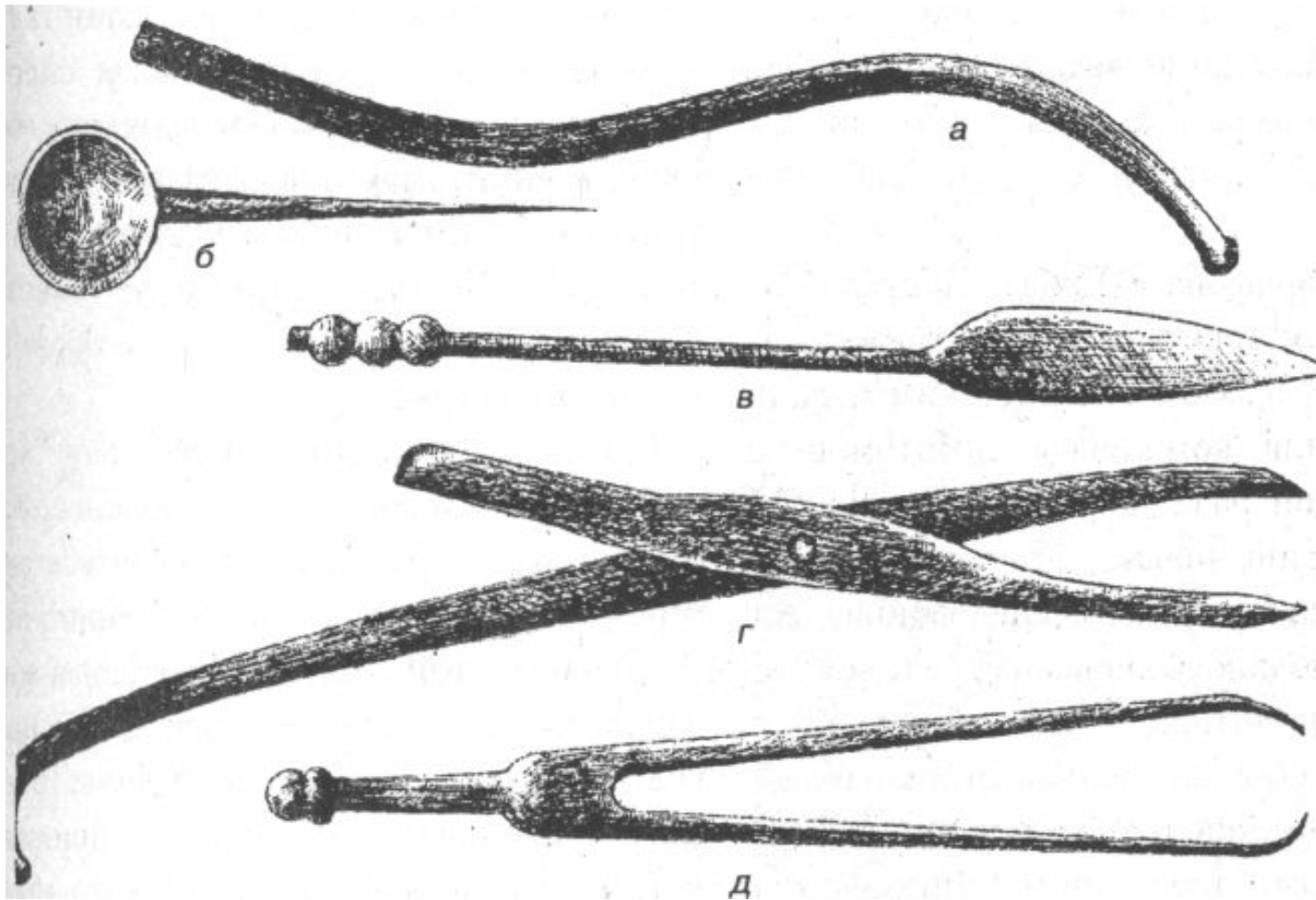
Еразистрат—засновник експериментальної фізіології, вивчав анатомію серця, ШКТ, йому приписують винахід катетера

Герофілу й Еразістрату і належать перші видатні дослідження на людських трупах. Для знеболювання операцій застосовували корінь мандрагори.

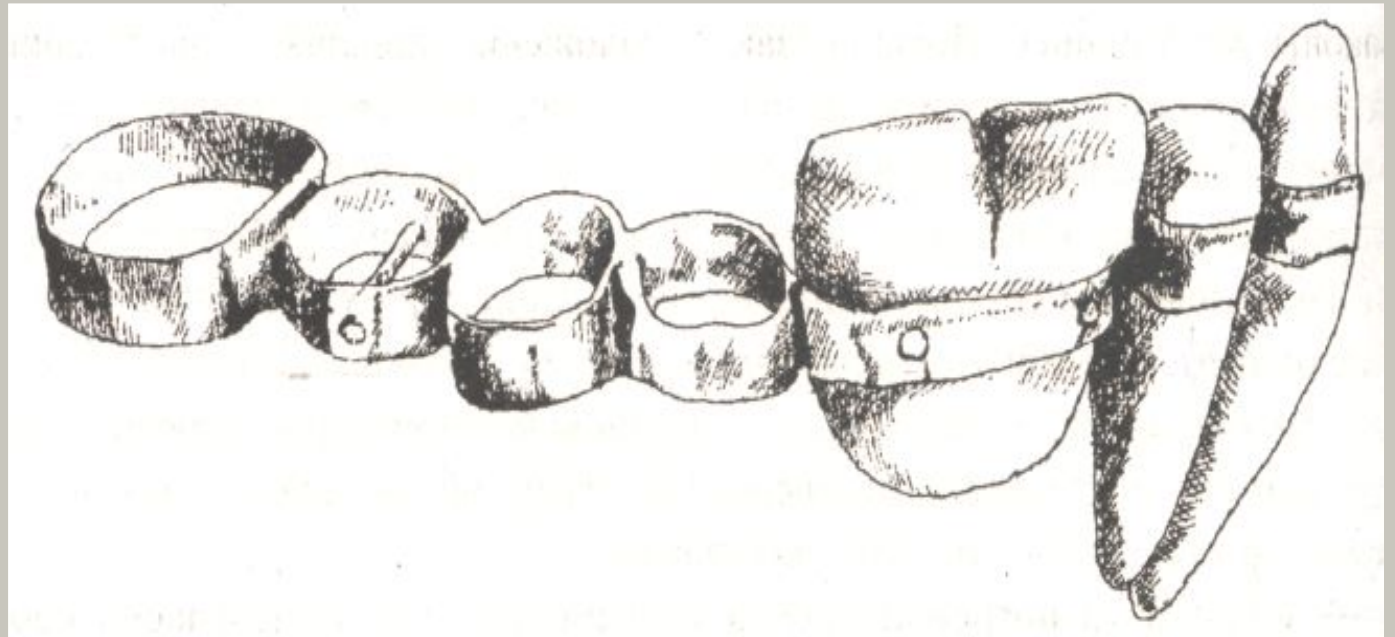
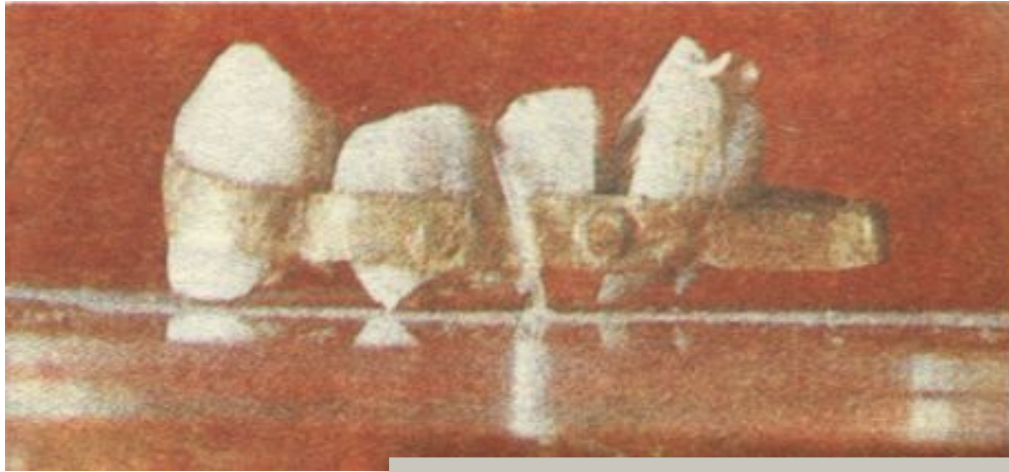
*Медичні інструменти еліністичного періоду, з колекції
Т. Мейер-Штейнега*

*Інструменти хірурга Косської школи:
а - катетер; б — ложка; в — скальпель; г — кісткові щипці;
д — пінцет*

*Зубні протези етрусків. VII ст. до н.е. За R.
Margotta*

У 146 р. до н.е. Рим завоював Грецію і протягом майже шести століть владарював над тодішнім світом.

Медицина Риму увібрала в себе здобутки попередніх епох і водночас доповнила її своїм неповторним вкладом.

**Эскулап -
бог врачевания,
соответствующий
древнегреческому
Асклепию**

Авл Корнелій Цельс

видатний давньоримський науковець, теоретик медицини

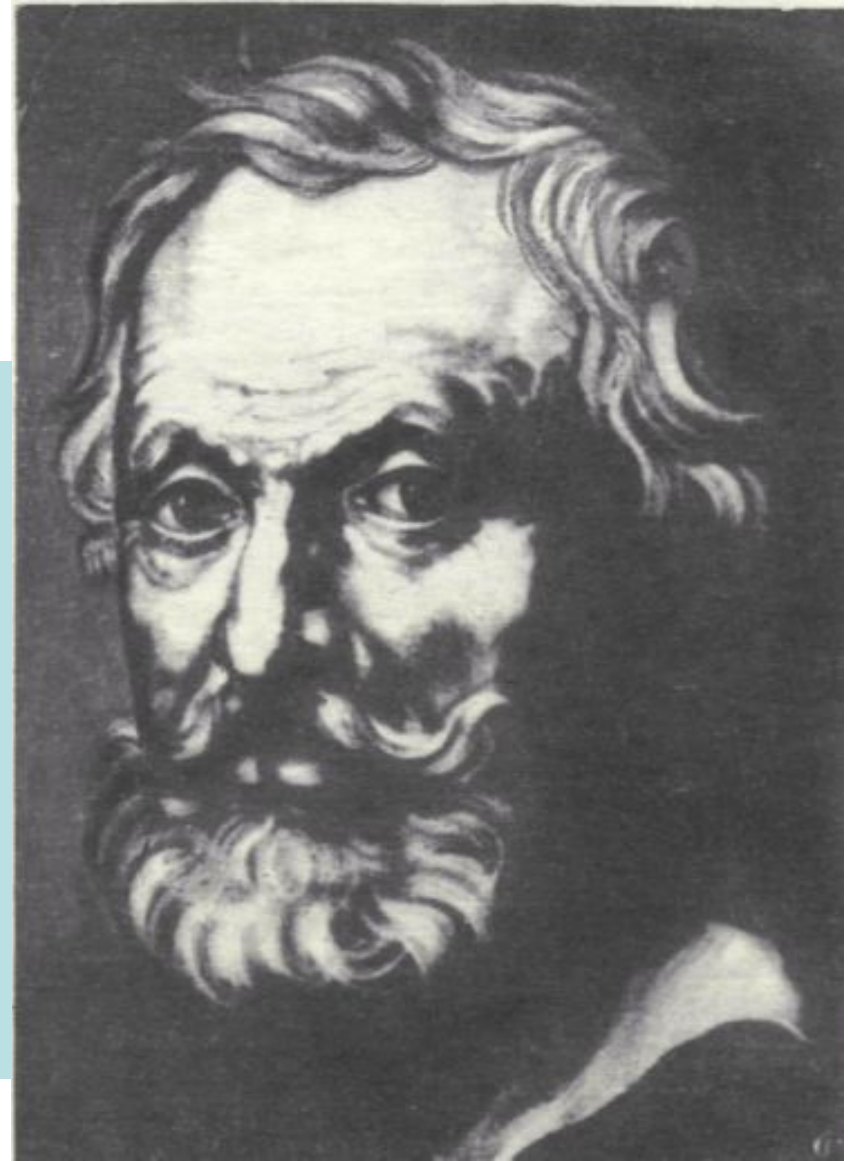
Цельс заклав основи латинської анатомічної термінології. Зібрав усі достовірні відомості стосовно хірургії, терапії, дієтики, патології

Самим видатним лікарем античного Риму був

Клавдій Гален (131-210).

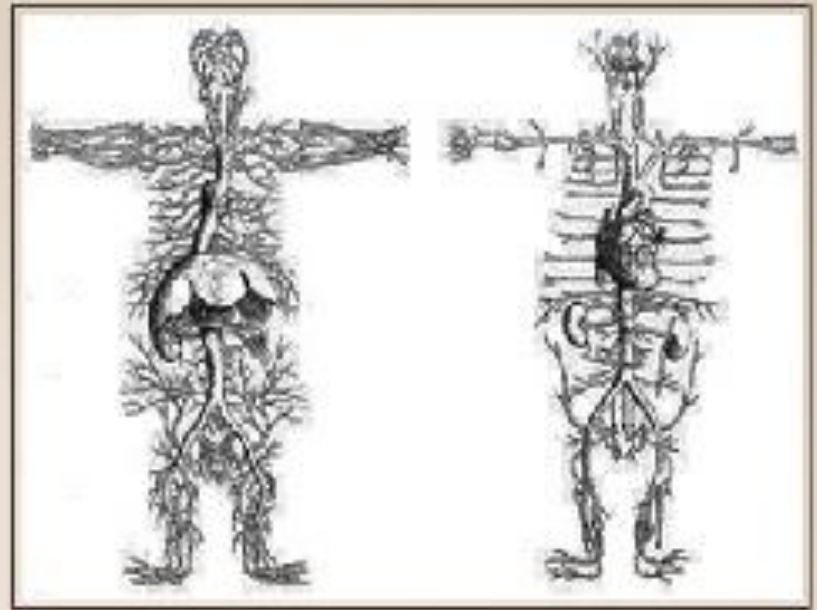
Згідно теоретичним уявленням Галена основу людського організму складає душа, яка є частиною всесвітньої душі - пневми. Ця пневма з повітрям поступає до в легень, далі до серця, звідки розноситься по тілу артеріями. Кров утворюється в печінці.

*Гален. Рисунок Рубенса.
Відень. Національна бібліотека*

Гален поклав початок експериментам на тваринах - свинях та мавпах, завдяки чому він зміг класифікувати кістки (плоскі та довгі), відкрити і описати чутливі та рухові нерви, відкрити сім черепно-мозкових нервів, описати м'язи, сухожилки, будову стінок артерій, кишок, матки.

Гален виготовляв та застосовував такі лікувальні форми: порошки, пілюлі, болюси, мазі, пластирі, гірчичники, настої, відвари, розчини, мікстури, рослинні соки, рослинні масла, ефірні масла, вина, оцет, компреси, примочки, припарки, розвинув лікувальний асортимент за рахунок сумішей і складних рецептів. Один із його рецептів складався із 23 інгредієнтів.

Система кровообращення по Галену

Застосував вагові та об'ємні співвідношення при виготовленні настоїв, екстрактів, відварів із рослин, які з тих часів отримали назву *галенових препаратів*.

«О назначении частей человеческого тела»

Малюнок з праць Галена на лат. мовою (1562 г.). Ілюстрація вправляння вивиху по Галену

Розвиток гігієни

Будівництво санітарно-технічних споруд - акведук, терми; розвиток санітарного законодавства – **«Закони XII таблиць»**

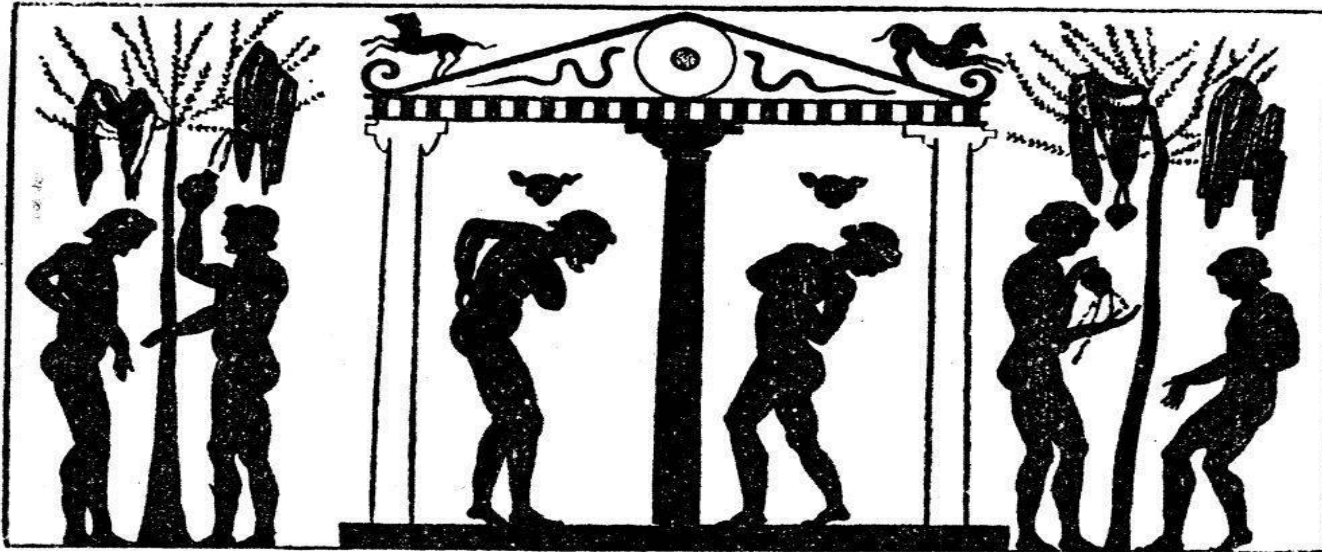
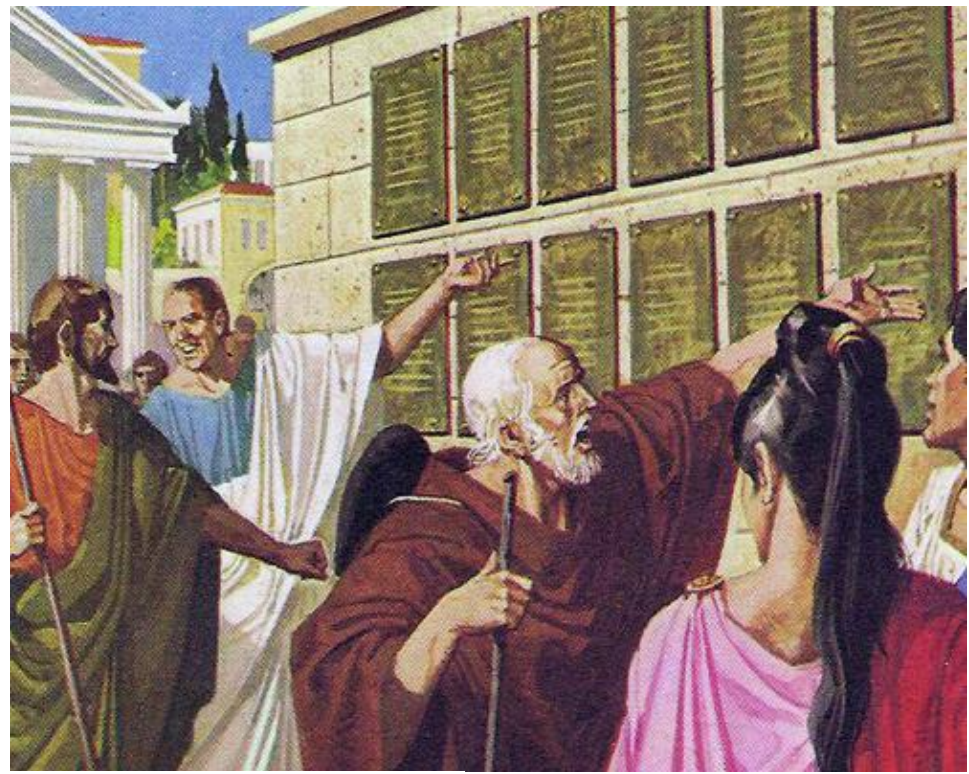
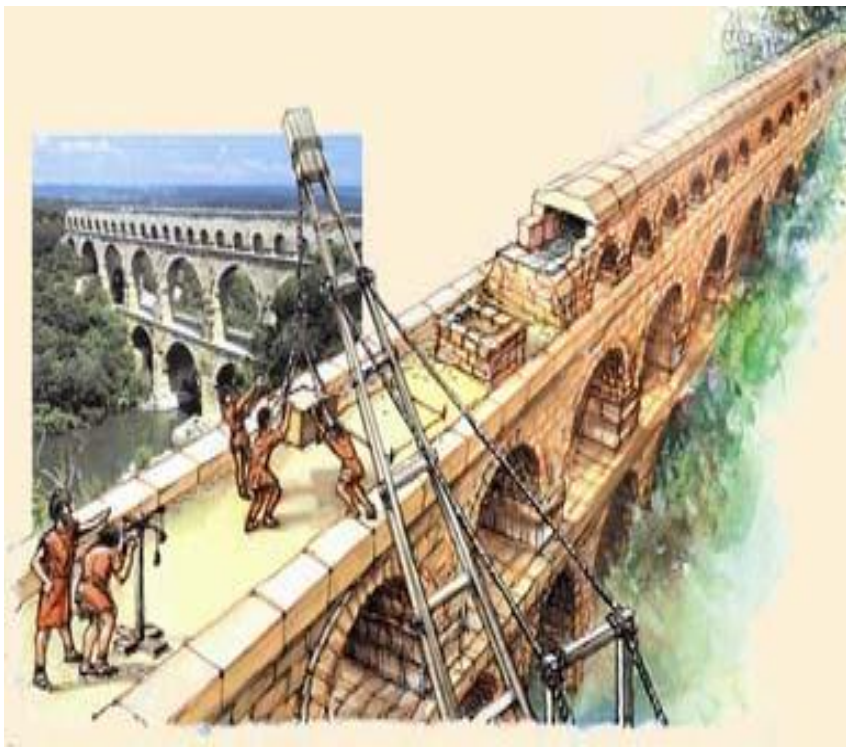

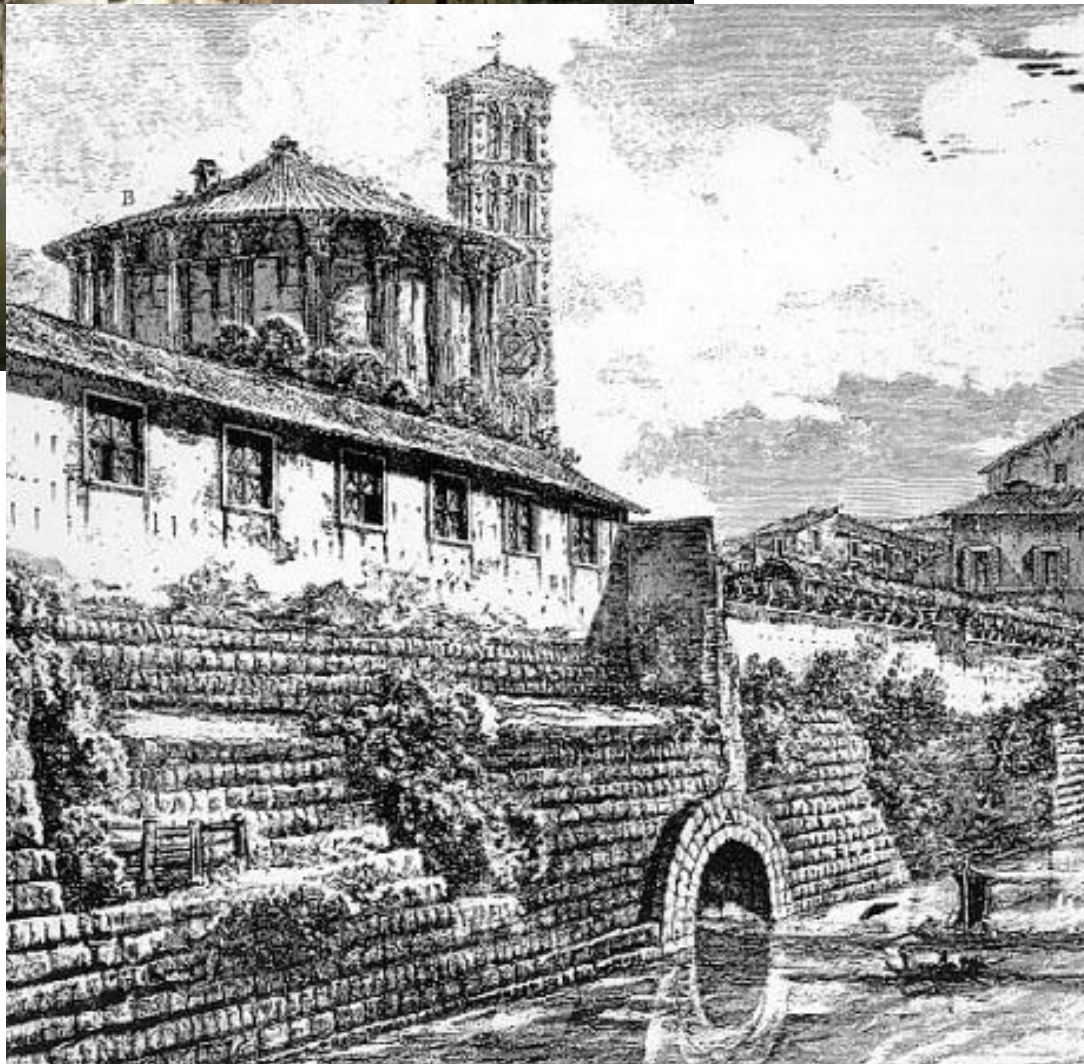
Рис. 1. Догляд за тілом (орнамент античної вази).

Перший акведук (с лат. *Aquaeductus* від *Agua*- вода *duc-*веду) протяжністю 16,5 кілометрів був побудований в 312 р до н.е. при цезарі Апії Клавдії. Його так і називали – Аппієвим

Близько 100 міст забезпечувалися чистою водою з допомогою акведуків

Каналізаційний колектор в Римі (Cloaca maxima)

Рим. Громадський туалет

Дякую за увагу !

